

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**VARNA FLEKSIBILNOST NA TRGU DELA V
SLOVENIJI**

Ljubljana, oktober 2009

MATIJA MAJDIČ

IZJAVA

Študent Matija Majdič izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Aleksandra Kešeljeviča in dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 08.10.2009

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 BREZPOSELNOST	2
1.1 VRSTE BREZPOSELNOSTI	2
1.2 MERJENJE BREZPOSELNOSTI	3
2 TRG DELA V SLOVENIJI	4
2.1 ANALIZA GIBANJA STOPNJE ZAPOSLENOSTI V SLOVENIJI	5
2.2 ANALIZA GIBANJA STOPNJE BREZPOSELNOSTI V SLOVENIJI	7
2.3 TEŽAVE NA TRGU DELA V SLOVENIJI	11
3 FLEKSIBILNOST IN VARNOST NA TRGU DELA	13
3.1 FLEKSIBILNOST NA TRGU DELA	13
3.2 VARNOST NA TRGU DELA	14
3.3 VARNA FLEKSIBILNOST	15
4 VARNA FLEKSIBILNOST NA TRGU DELA V SLOVENIJI	19
4.1 POLOŽAJ SLOVENIJE PO NEKATERIH KAZALNIKIH VARNE FLEKSIBILNOSTI	19
4.2 UKREPI NA KLJUČNIH PODROČJIH VARNE FLEKSIBILNOSTI V SLOVENIJI	24
SKLEP	29
LITERATURA IN VIRI	31

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Gibanje stopnje zaposlenosti po spolu (15-64 let) v Sloveniji od leta 2000 do 2008</i>	5
<i>Slika 2: Gibanje stopnje zaposlenosti po starosti v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)</i>	6
<i>Slika 3: Gibanje stopnje anketne brezposelnosti glede na spol v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)</i>	8
<i>Slika 4: Stopnja anketne brezposelnosti po starosti v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)</i>	8
<i>Slika 5: Izpostavljenost brezposelnosti glede na izobrazbo v Sloveniji od leta 2005 do aprila 2009 (v %)</i>	9
<i>Slika 6: Gibanje stopnje registrirane brezposelnosti v Sloveniji od leta 2000 do 2009 (v %)</i>	10
<i>Slika 7: Gibanje stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)</i>	11
<i>Slika 8: Delež delno zaposlenih v skupni zaposlenosti v EU v letu 2008 (v %)</i>	20
<i>Slika 9: Deleži dolgotrajno brezposelnih v skupni brezposelnosti v EU v letu 2008 (v %)</i>	21
<i>Slika 10: Vključenost odraslih (25-64 let) v vseživljenjsko učenje v EU v letu 2008 (v %)</i>	21
<i>Slika 11: Stopnja zaposlenosti starejših (55-64 let) v EU v letu 2008 (v %)</i>	22
<i>Slika 12: Izdatki za socialno zaščito na prebivalca v SKM v EU v letu 2006</i>	23
<i>Slika 13: Delež mladih (18-24 let), ki so opustili šolanje v letu 2007 (v %)</i>	24

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Spremembe delovno aktivnih v letih 2007 in 2008 ter v prvem četrtletju 2009 po področjih dejavnosti v Sloveniji (v %)</i>	7
<i>Tabela 2: Wiltthagena matrica varne fleksibilnosti</i>	16
<i>Tabela 3: Prikaz rezultatov analize Phillips in Eamets (2007)</i>	18
<i>Tabela 4: Deleži delnih zaposlitev po starostnih skupinah Slovenije (v %)</i>	19
<i>Tabela 5: Past nezaposlenosti in past nizkih plač za delo v Sloveniji</i>	27

UVOD

Po osamosvojitvi Republike Slovenije so na trgu dela vladale zelo slabe razmere. Prisotna je bila visoka brezposelnost, ki je hitro naraščala. To obdobje so zaznamovali množični odhodi delavcev s trga dela. Proti koncu devetdesetih let 20. stoletja so se na trgu dela v Sloveniji dogajale velike spremembe, povezane s poglobljanjem gospodarske krize in prehodom v sistem tržne ekonomije. V tem obdobju se je zaposlenost hitro zmanjševala, posledično pa je naraščalo število brezposelnih. Nato se je stanje na trgu dela začelo izboljševati, saj je bila delovna aktivnost do leta 2008 vse večja, stopnja brezposelnosti pa je upadala. V zadnjih letih se napovedi, da bodo modernejša delovna mesta nadomestila tradicionalna ukinjena delovna mesta, niso uresničile. Zaradi nenehnih sprememb na trgu dela so tako podjetja kot zaposleni prisiljeni k hitrejši odzivnosti in večji prilagodljivosti.

Trg dela ima pomembno vlogo pri zagotavljanju konkurenčnosti gospodarstva, kjer se vedno bolj izpostavljata predvsem potreba po oblikovanju bolj fleksibilnega trga dela in sočasno socialna varnost delojemalcev. Zaradi velike medsebojne povezanosti omenjenih dveh pojmov je prišlo na ravni EU do oblikovanja koncepta varne fleksibilnosti. Iskanje ravnovesja med varnostjo in fleksibilnostjo na trgu dela je zapleten proces, ki zahteva poglobljeno analizo trga dela.

V skladu z obravnavno tematiko je na podlagi analize stanja varne fleksibilnosti na trgu dela v Sloveniji cilj diplomske naloge ugotoviti, v kolikšni meri je na domačem trgu varna fleksibilnost prisotna. Poleg tega bom poskušal podati mnenje, če je domači trg dela sploh primeren za vodenje sistema varne fleksibilnosti. Namen diplomske naloge je analizirati stanje na področju varne fleksibilnosti v Sloveniji, ter ga vsebinsko primerjati s stanjem ostalih držav članic EU s posebnim poudarkom na Danski. Namen diplomske naloge je preveriti stanje zaposlenosti in brezposelnosti različnih struktur prebivalstva v Sloveniji, poleg tega pa tudi predstavitev določenih ukrepov na področju varne fleksibilnosti.

Diplomsko delo sem razdelil na 4 poglavja. V prvem poglavju sem opredelil frikcijsko, strukturno, ciklično, prikrito oz. latentno ter (ne)prostovoljno brezposelnost. Poleg tega sem predstavil različni metodi njenega merjenja, to sta registrsko in anketno merjenje brezposelnosti. V naslednjem poglavju sem definiral trg dela in analiziral ter grafično prikazal spremembe v zaposlenosti ter brezposelnosti na trgu dela v Sloveniji v zadnjih letih. Predstavil sem tudi osnovne težave domačega trga dela. V tretjem poglavju sem teoretično obrazložil pojme fleksibilnost, varnost in varna fleksibilnost. V sklopu varne fleksibilnosti sem kot način merjenja predstavil analizo Phillips in Eamets (2007), ki je novejša študija modelov varne fleksibilnosti. V zadnjem poglavju sem, v skladu z razpoložljivimi podatki Eurostata, preučil položaj Slovenije na področju varne fleksibilnosti, ter ga primerjal z državami EU s poudarkom na Danski. Poleg tega sem predstavil nekaj ukrepov, ki so bili v Sloveniji storjeni na tem področju v zadnjih letih. Na koncu sem navedel še sklep, v katerem sem povzel ključne ugotovitve diplomske naloge.

1 BREZPOSELNOST

1.1 Vrste brezposelnosti

Pri proučevanju trgu dela moramo razlikovati med več vrstami brezposelnosti. Med osnovne oblike brezposelnosti spadajo frikcijska, strukturna in ciklična brezposelnost. Poleg naštetih pa lahko v literaturi zasledimo še (ne)prostovoljno brezposelnost in nezaposlenost, ki je skrita v kategoriji zaposlenih, zato jo imenujemo prikrita ali latentna brezposelnost. V nadaljevanju bom omenjene vrste podrobneje opisal.

a) Frikcijska brezposelnost

Frikcijska brezposelnost se pojavlja zaradi stalne menjave zaposlitve prebivalstva, ki je normalno zaposleno. Frikcijska brezposelnost se pojavlja na vsakem trgu dela, celo v gospodarstvu, ki je na ravni polne zaposlenosti. Do pojava te oblike pride, ko mladina, ki je zaključila s šolanjem, išče zaposlitev. Nastaja tudi zaradi nenehnega gibanja ljudi med regijami ter iskanja novih zaposlitev. Na drugi strani pa delodajalci ob upokojitvi zaposlenega iščejo njegovo zamenjavo ali iščejo nove kadre ob morebitni širitvi podjetja. Frikcijska brezposelnost predstavlja obdobje med dvema zaposlitvama in je torej le začasna (Hrovatin, 2007, str. 206).

b) Strukturna brezposelnost

Kadar se povpraševanje po eni vrsti delovne sile poveča, medtem ko se po drugi zmanjša in se sočasno ponudba ne prilagodi dovolj hitro, pride do strukturne brezposelnosti. Ta vrsta brezposelnosti torej označuje neenakost med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela, do katere običajno pride zaradi gospodarskega in tehnološkega razvoja. Delovna mesta utegnejo biti prosta, toda brezposelni delavci morda nimajo ustrezne izobrazbe oziroma znanj. Strukturno brezposelni se novim razmeram težko prilagajajo, še posebej, kadar gre za starejše kategorije brezposelnih (Hrovatin, 2007, str. 206).

c) Ciklična brezposelnost

Ciklična brezposelnost je povezana s cikličnim delovanjem gospodarstva. Kadar gospodarstvo stagnira in se stopnja rasti BDP zniža oziroma je negativna, pride do zmanjšanja celotnega povpraševanja po delovni sili. Neprostovoljna brezposelnost se zaradi zmanjšanja proizvodnje in odpuščanja delavcev pojavlja v večini sektorjev, ne glede na delo. Gospodarstvo doseže znižanje stopenj brezposelnosti šele v prehodu v drugi del cikla, v fazi oživljanja ter prosperitete (Hrovatin, 2007, str. 206-207).

d) Prikrita oz. latentna brezposelnost

Prikrita ali latentna brezposelnost predstavlja zaposlene, ki sicer imajo zaposlitev, vendar ničesar ne prispevajo k BDP. Če bi jih odpustili, bi lahko dosegali enak BDP kot pred tem. Seveda bi zelo težko poimensko določili tiste, ki na delovnih mestih nič ne delajo. Takšnih je pravzaprav zelo malo, saj vsak vsaj nekaj ur dnevno dela. Seštevek vseh takšnih nedelovnih ur in preračun ur na število zaposlenih pa bi razkril število prikrito brezposelnih. Prikrito brezposelnost lahko ugotavljamo samo z ocenami (Hrovatin, 2007, str. 207).

e) (Ne)prostovoljna brezposelnost

Kadar je trg blaga in dela v ravnovesju, lahko vsi ki želijo delati, dobijo zaposlitev. Toda dobijo jo lahko le za tržne plače, ki so rezultat razmerja ponudbe in povpraševanja po delovni sili. Prostovoljna brezposelnost se torej kaže ravno v tem, da delavci niso pripravljeni delati za normalne tržne plače oziroma za plače, ki so nižje od njim ustreznih. Nasprotno je pri neprostovoljni brezposelnosti, kjer ekonomske motnje povzročijo previsoke plače. V tem primeru išče zaposlitev več delavcev, kot pa je prostih delovnih mest. To pripelje do stanja, ko delavec ostane brez zaposlitve zaradi okoliščin, ki so neodvisne od njegove volje (Samuelson, 2002, str. 567-569).

1.2 Merjenje brezposelnosti

V Sloveniji poznamo dve metodi merjenja brezposelnosti. Prva metoda je registrsko merjenje brezposelnosti, pri drugi metodi pa merimo brezposelnost z anketo o delovni sili (v nadaljevanju ADS). Pridobljeni podatki o brezposelnosti se zaradi različnosti metodologij razlikujejo. Bregar, Ograjšek in Bavdaž Kveder (2004, str. 122) navajajo, da podatki registriranega merjenja kažejo formalni, podatki anketnega pa dejanski položaj delovne sile na trgu dela.

a) Registrsko merjenje brezposelnosti

Podatke o registriranih brezposelnih osebah spremlja Zavod RS za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ). Registrirana brezposelna oseba je iskalec zaposlitve, za katerega veljajo naslednje okoliščine (Statistični letopis RS 2008, str. 217-218):

- nima redne zaposlitve ali samozaposlitve, ni lastnik ali solastnik poslujočega poslovnega subjekta ali ni lastnik ali uporabnik premoženja, s katerimi se lahko preživlja,
- je sposoben in voljan delati ter je pripravljen sprejeti zaposlitev, primerno njegovi strokovni izobrazbi oziroma z delom pridobljenim delovnim zmožnostim, in
- se zaradi iskanja zaposlitve prijavi na pristojnem uradu za delo ZRSZ.

Stopnja registrirane brezposelnosti je razmerje med registriranimi brezposelnimi osebami na ZRSZ in delovno aktivnim prebivalstvom. Za slednje podatke pridobimo iz Statističnega registra delovno aktivnega prebivalstva (Statistični letopis RS 2008, str. 218). Stopnjo izračunava Statistični urad Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS), dobljeni rezultati pa so primerljivi predvsem na nacionalni in regionalni ravni.

b) Anketno merjenje brezposelnosti

S pomočjo ADS dobimo podatke o značilnostih trga dela. Temelji na mednarodno usklajenih opredelitvah Mednarodne organizacije za delo (v nadaljevanju ILO) in Eurostata, Statističnega urada Evropske unije. Izvaja se neprekinjeno skozi celo leto, podatke pa SURS objavlja četrtletno. Glavni prednosti anketnega merjenja brezposelnosti sta predvsem mednarodna primerljivost in razpoložljivost podatkov o vseh oblikah dela.

Pri anketnem merjenju brezposelnosti gre za uradno anketiranje reprezentativnega vzorca odrasle populacije, pri čemer je enota vzorčenja praviloma gospodinjstvo, enota opazovanja pa član gospodinjstva, starejši od 15 let. Med anketiranjem se zberejo podatki o stanju in spremembah na trgu dela, torej o značilnostih aktivnega in neaktivnega prebivalstva. Pridobljeni podatki se nanašajo na teden pred anketiranjem, na tako imenovan referenčni teden. To zagotavlja dober vpogled v trenutne razmere članov gospodinjstev (Ignjatović et al., 1994, str. 45-49).

Brezposelne osebe so po Ignjatović et al. (1994, str. 48) po definiciji ILO brezposelne osebe stare 15 let in več, ki izpolnjujejo naslednje štiri zahteve:

- v referenčnem obdobju niso opravile nikakršnega dela za plačilo, niso zaposlene ali samozaposlene,
- so v zadnjih štirih tednih pred anketiranjem aktivno iskale plačano delo,
- so se takoj¹ pripravljene zaposliti, če bi našle zaposlitev ali bi jim bila omogočena samozaposlitev,
- so zaposlitev že našle, a še čakajo, da pričnejo z delom.

2 TRG DELA V SLOVENIJI

Malačič et al. (1995, str. 7-8) trg dela definira kot enega izmed osnovnih trgov proizvodnih dejavnikov in temeljno področje proučevanja ekonomike dela. Z delom označujemo proizvodne storitve, ki so rezultat človeškega fizičnega in psihičnega napora, usposobljenosti in intelektualne moči. Na trgu dela se srečujejo iskalci zaposlitve z znanji in izkušnjami ter delodajalci, ki želijo zapolniti prosta delovna mesta. Nove zaposlitvene možnosti ne iščejo le brezposelni, temveč tudi tisti, ki so že zaposleni, vendar na trgu dela iščejo nove priložnosti.

¹ Takojšnja pripravljenost za zaposlitev je definirana kot čas v naslednjih dveh tednih od trenutka anketiranja (Ignjatović et al., 1994, str. 48).

V tem poglavju bom najprej analiziral gibanje stopnje zaposlenosti v Sloveniji v zadnjih letih. Omejil se bom na spolno, starostno in sektorsko strukturo zaposlenosti. Nato bo sledila analiza gibanja stopnje brezposelnosti v Sloveniji, kjer bom podrobneje preučil spolno, starostno ter izobrazbeno strukturo brezposelnosti, prikazal bom še analizo registrske in anketne brezposelnosti pri nas ter predstavil osnovne vzroke za različne rezultate. V tretjem podpoglavju bom navedel določene težave, ki se pojavljajo na trgu dela v Sloveniji.

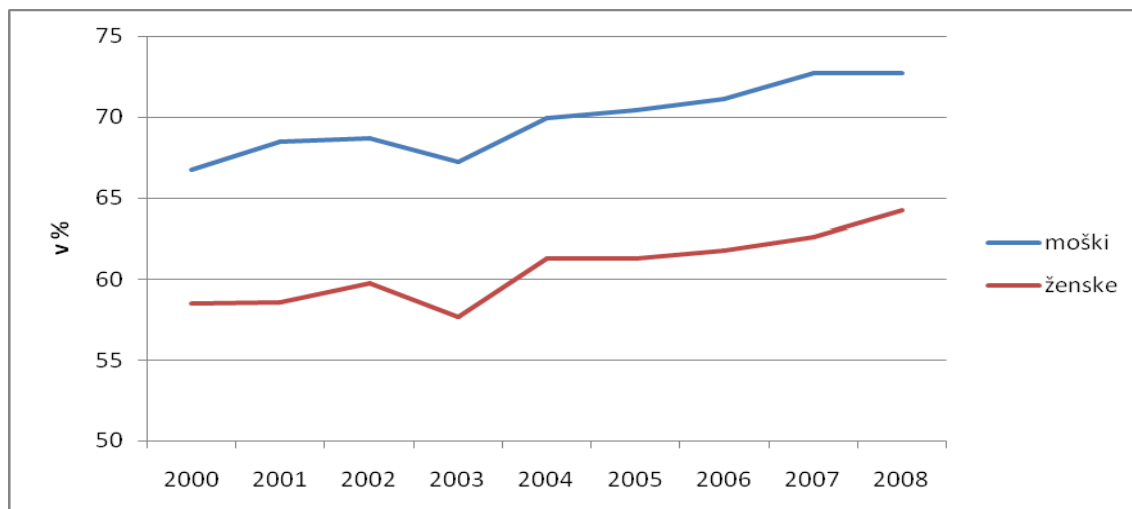
2.1 Analiza gibanja stopnje zaposlenosti v Sloveniji

Stopnja zaposlenosti je definirana kot razmerje med delovno aktivnim in delovno sposobnim prebivalstvom. SURS jemlje kot delovno aktivno prebivalstvo delovno aktivne po ADS, torej osebe, ki so v zadnjem tednu opravljale kakršno koli delo za plačilo, dobiček ali družinsko dobrobit, ali imele status zaposlene ali samozaposlene osebe, čeprav niso delale. Kot delovno sposobno prebivalstvo pa (v skladu z navodili ILO) določa vse prebivalstvo v starosti 15 let in več. Eurostat upošteva kot stopnjo zaposlenosti razmerje med delovno aktivnim in delovno sposobnim prebivalstvom v starosti 15-64 let. V tem podpoglavju bom analiziral spolno, starostno in sektorsko strukturo zaposlenosti na trgu dela v Sloveniji.

a) Spolna struktura zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti moških, starih od 15 do 64 let, se je v obdobju 2000-2008 povečala za 6 odstotnih točk, leta 2008 je znašala 72,7%. Pri ženskah iste starostne skupine se je v obravnavanem obdobju stopnja zaposlenosti povečala za 5,7 odstotnih točk, torej manj, kot pri moških. V letu 2008 je znašala relativno visokih 64,2%, vendar kljub povečanju stopnja zaposlenosti starejših žensk ostaja precej nizka (Eurostat, 2009).

Slika 1: Gibanje stopnje zaposlenosti po spolu (15-64 let) v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)

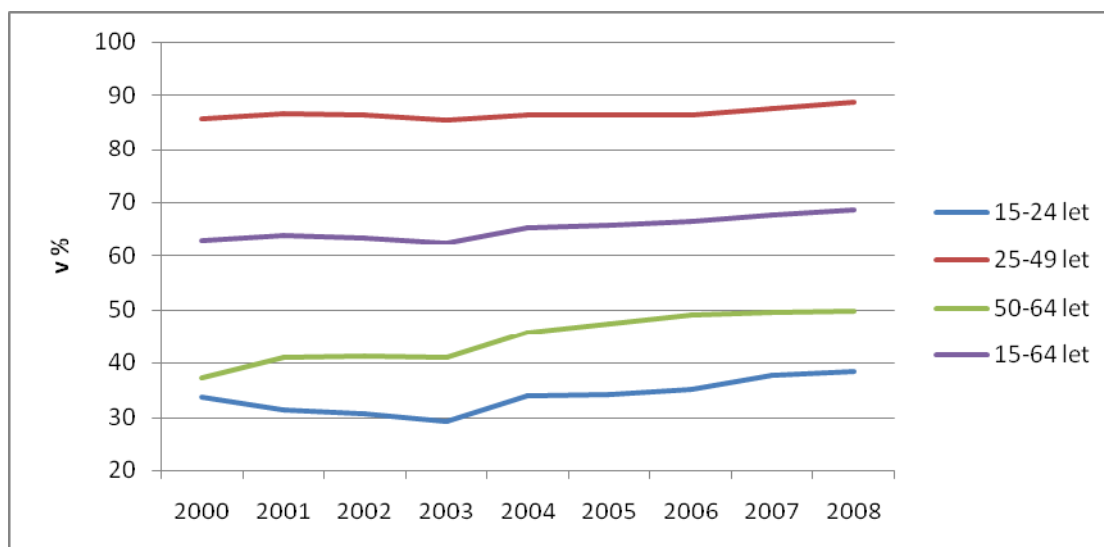

Vir: Eurostat, 2009.

b) Starostna struktura zaposlenosti

Stopnja zaposlenosti v Sloveniji je od leta 2000 do 2008 naraščala v vseh starostnih skupinah, še posebej od leta 2004 zaradi povečane gospodarske rasti. V obdobju 2004-2008 se je stopnja zaposlenosti prebivalstva (15-64 let) povečala za 3,3 odstotne točke in tako dosegla 68,6%. Pri srednjem starostnem razredu (25-49 let) je leta 2008 stopnja zaposlenosti v Sloveniji znašala 88,6% (Eurostat, 2009).

Slika 2: Gibanje stopnje zaposlenosti po starosti v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)

Vir: Eurostat, 2009.

c) Sektorska struktura zaposlenosti

Število delovno aktivnih v Sloveniji se je v obdobju od oktobra 2008 do marca 2009 zmanjšalo v nekaterih področjih dejavnosti, najbolj pa v predelovalnih dejavnostih in gradbeništvu. Od oktobra 2008 do marca 2009 je upad števila delovno aktivnih v predelovalnih dejavnostih (14.300 oseb) predstavljal skoraj dve tretjini skupnega zmanjšanja števila zaposlenih (22.100 oseb). Zmanjšanje zaposlenosti v prvem četrtletju 2009 bi bilo zlasti v predelovalnih dejavnostih še večje, če vlada ne bi januarja sprejela Zakona o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (2009), katerega osnovni namen naj bi bil preprečevanje odpuščanja presežkov zaposlenih. To naj bi nadomestilo skrajšanje delovnega časa (Ekonomski izzivi 2009, str. 81-82).

Tabela 1: Spremembe delovno aktivnih v letih 2007 in 2008 ter v prvem četrtletju 2009 po področjih dejavnosti v Sloveniji (v %)

	Stopnje rasti (v %)				
	2007/2006	2008/2007	X 08/X 07	XII 08/XII 07	III 09/III 08
FORM. DELOVNO AKTIVNI SKUPAJ	3,5	3,0	2,7	1,8	-0,9
A. Kmetijske dejavnosti	7,1	-1,8	-0,9	-1,0	-7,4
B. Rudarstvo	-5,0	-5,2	-7,0	-8,0	-8,1
C. Predelovalne dejavnosti	0,9	-0,5	-1,4	-3,2	-7,7
D. Oskrba z el. energijo, ...	0,7	-1,1	-0,8	0,0	2,6
E. Vodno gosp., odpadki in okolje	4,7	4,7	4,4	4,5	2,7
F. Gradbeništvo	12,9	12,2	11,7	9,5	3,9
G. Trgovina	3,4	3,5	2,8	2,0	0,5
H. Promet	5,3	5,4	4,6	3,2	-0,7
I. Gostinstvo	3,7	1,7	2,6	2,3	1,2
J. Informatika	6,3	4,8	4,7	4,9	4,1
K. Finance	3,4	4,2	4,7	4,0	2,9
L. Nepremičnine	8,6	9,6	12,8	11,3	7,3
M. Strokovne dejavnosti	6,4	7,1	7,1	7,7	5,7
N. Druge raznovrstne posl. dej.	8,7	5,2	6,6	5,0	-2,0
O. Javna uprava	-0,3	1,3	1,1	0,3	1,1
P. Izobraževanje	0,7	1,5	2,1	2,4	2,6
Q. Zdravstvo in soc. varstvo	0,8	2,7	2,1	3,0	2,3
R. Kultura, razvedrilo, rekreacija	4,1	6,5	5,5	5,1	1,9
S. Druge dejavnosti	1,8	1,3	2,2	2,3	4,9
T. Gospodinjstva	0,8	6,4	9,2	10,4	10,3

Vir: Ekonomski izzivi 2009, str. 82.

2.2 Analiza gibanja stopnje brezposelnosti v Sloveniji

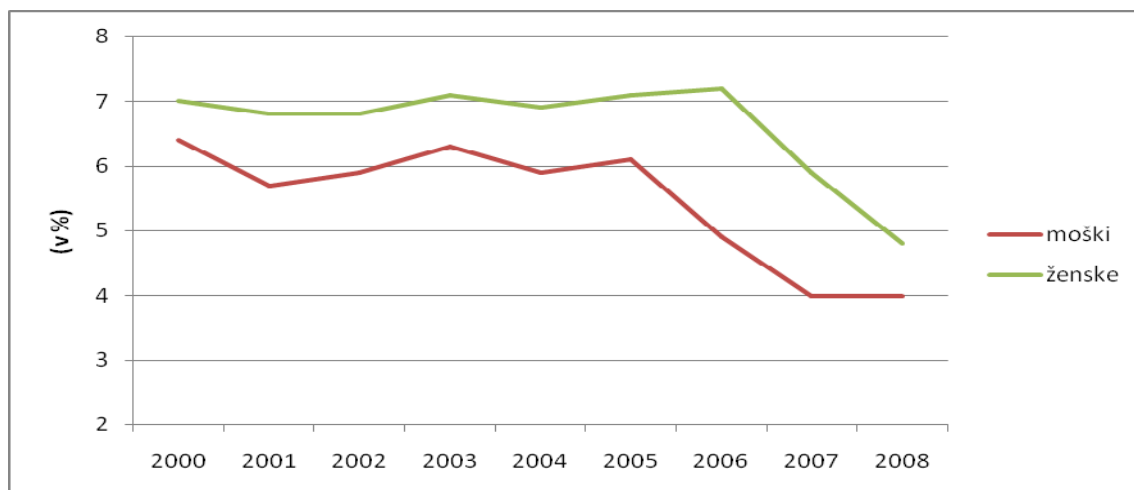
Stopnja brezposelnosti je definirana kot število brezposelnih (v %) od aktivnega prebivalstva, pri čemer tvori aktivno prebivalstvo število delovno aktivnih in število brezposelnih. V Sloveniji razlikujemo stopnjo registrirane ter stopnjo anketne brezposelnosti, o čemer sem pisal v prvem delu diplomske naloge, vzroke za različne rezultate obeh metod pa bom, poleg analize gibanja stopnje brezposelnosti v Sloveniji, predstavil na koncu tega podpoglavja. Analiziral bom tudi spolno, starostno ter izobrazbeno strukturo brezposelnosti na trgu dela v Sloveniji.

a) Spolna struktura brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti po podatkih Eurostat (2009) se je za ženske od leta 2000 do 2005 gibala okoli 7 %, za moške pa okoli 6 %. Tega leta je pri moških stopnja začela upadati, pri ženskah pa še eno leto ostala na skoraj nespremenjeni ravni. Zato je v tem času v breme žensk prišlo do povečanja razlike med stopnjo brezposelnosti med obema spoloma. Leta 2007 se je začela razlika zmanjševati. V zadnjih mesecih je priliv moških v brezposelnost večji kot priliv žensk, ker se zaposlenost zmanjšuje predvsem v dejavnostih, ki zaposlujejo pretežno moške (npr. gradbeništvo, proizvodnja kovin...). Število brezposelnih moških se je od septembra 2008 do maja 2009 povečalo za 52,5 %, število žensk pa v istem obdobju za

33,5 %. Delež žensk med brezposelnimi je v letu 2007 dosegel v povprečju skoraj 55 %, v obdobju recesije pa se je pospešeno zniževal. Februarja 2009 je znašal že manj kot 50 % (SURS, 2009).

Slika 3: Gibanje stopnje anketne brezposelnosti glede na spol v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)

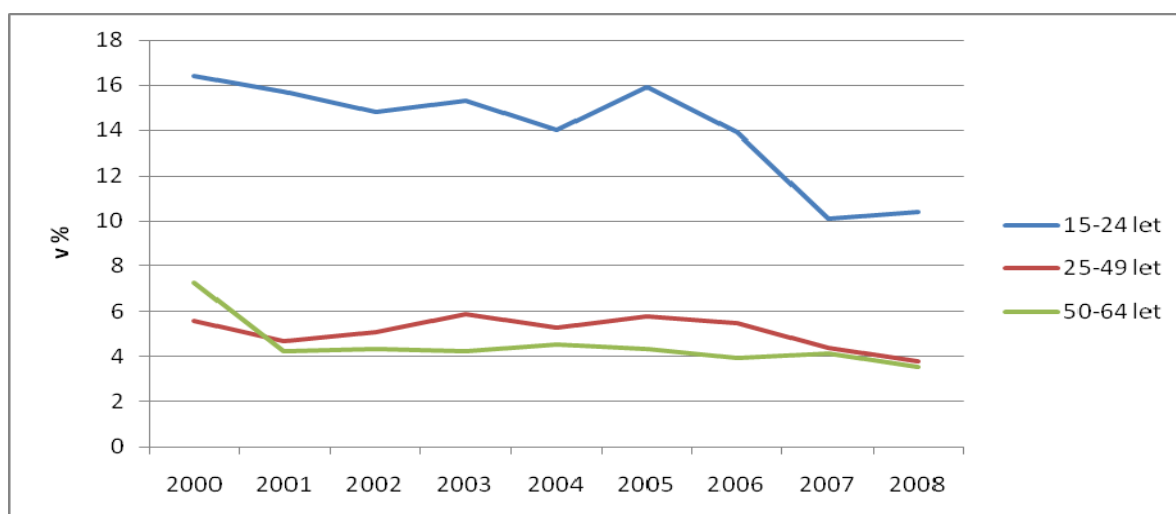

Vir: Eurostat, 2009.

b) Starostna struktura brezposelnosti

Starostna struktura brezposelnosti po podatkih Eurostata (2009) prikazuje dokaj konstantno stopnjo brezposelnosti srednjega starostnega razreda (25-49 let) ter starejših (50-64 let) od leta 2001 do 2006, nato pa zmeren padec. Stopnja brezposelnosti se je pri mladih od leta 2005 do 2007 znižala za kar 6 odstotnih točk, nato pa se je do naslednjega leta stanje nekoliko poslabšalo.

Slika 4: Stopnja anketne brezposelnosti po starosti v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)

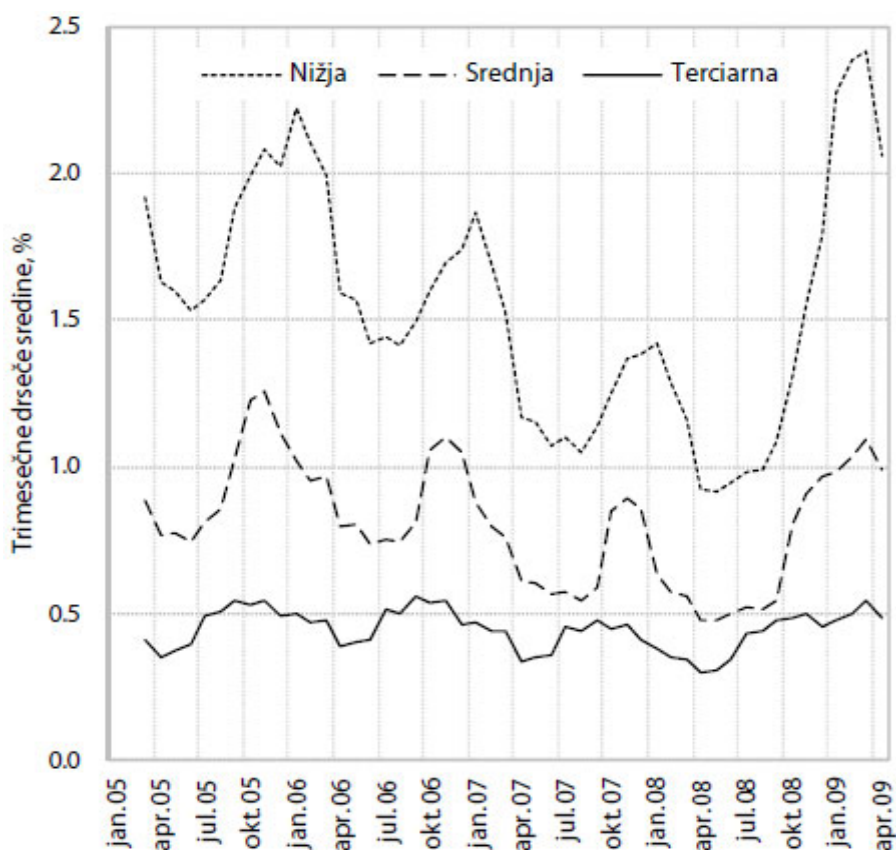
Vir: Eurostat, 2009.

Starostno strukturo brezposelnosti se lahko dobro prikaže tudi z izpostavljenostjo določene skupine brezposelnosti². Po tej analizi so brezposelnosti najbolj izpostavljeni starejši od 50 let in mladi. Izpostavljenost starejših brezposelnosti se je povečala z 1,0 % v prvem četrtnetu 2008 na 1,9 % v prvem četrtnetu 2009. Izpostavljenost mladih brezposelnosti se je v tem obdobju povečala z 1,0 % na 1,7 % (Priloga 1) (Ekonomski izzivi 2009, str. 84).

c) Izobrazbena struktura brezposelnosti

Analiza izpostavljenosti določene izobrazbene skupine brezposelnosti kaže na slabši položaj nižje izobraženih delovno aktivnih v primerjavi s srednje in terciarno izobraženimi. Izpostavljenost nizko izobraženih se je z vzponi in padci od leta 2005 do aprila 2008 postopoma zniževala, v kriznih časih pa se je zelo povečala (mnogo bolj kot izpostavljenost bolj izobraženih). Iz spodnje slike je razvidno, da je izpostavljenost nizko izobraženih delovno aktivnih v prvem četrtnetu leta 2008 znašala 1,2 %, v prvem četrtnetu leta 2009 pa kar 2,4 % (Ekonomski izzivi 2009, str. 84).

Slika 5: Izpostavljenost brezposelnosti glede na izobrazbo v Sloveniji od leta 2005 do aprila 2009 (v %)

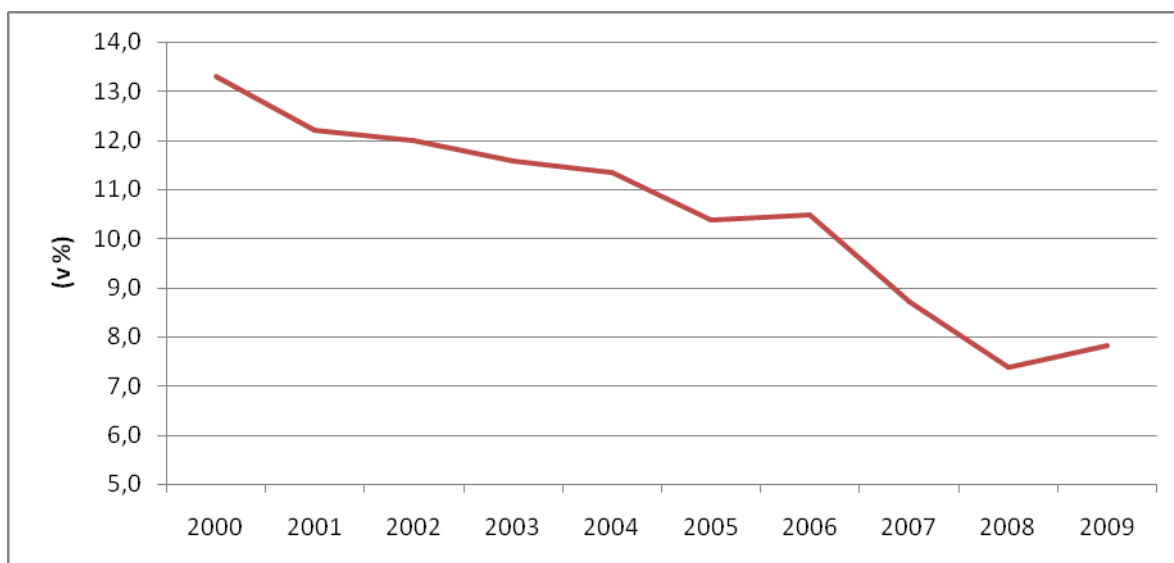
Vir: Ekonomski izzivi 2009, str. 84.

² Izpostavljenost določene skupine brezposelnosti je enako razmerju med obsegom priliva v brezposelnost določene skupine in številom delovno aktivnih iste skupine v % (Urad za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR), Ekonomski izzivi 2009, str. 84).

d) Analiza registrske brezposelnosti

Stopnja registrske brezposelnosti se je od januarja 2000 do januarja 2005 znižala s 13,3 % na 10,4 %. Na začetku leta 2006 je ostala na skoraj nespremenjeni ravni (10,5 %), nato pa se je do septembra 2008 začela zniževati. Takrat je dosegla do sedaj najnižjo raven od decembra 1990, to je 6,3 %. Ob koncu leta 2008 je bilo v Sloveniji registriranih 66.239 brezposelnih (Poročilo o razvoju 2009, str. 132). V tekočem letu se je stanje začelo poslabševati, saj je meseca maja znašala stopnja registrske brezposelnosti 8,9 %, kar predstavlja 84.519 registriranih brezposelnih oseb (Priloga 2) (SURs, 2009).

Slika 6: Gibanje stopnje registrirane brezposelnosti v Sloveniji od leta 2000 do 2009 (v %)

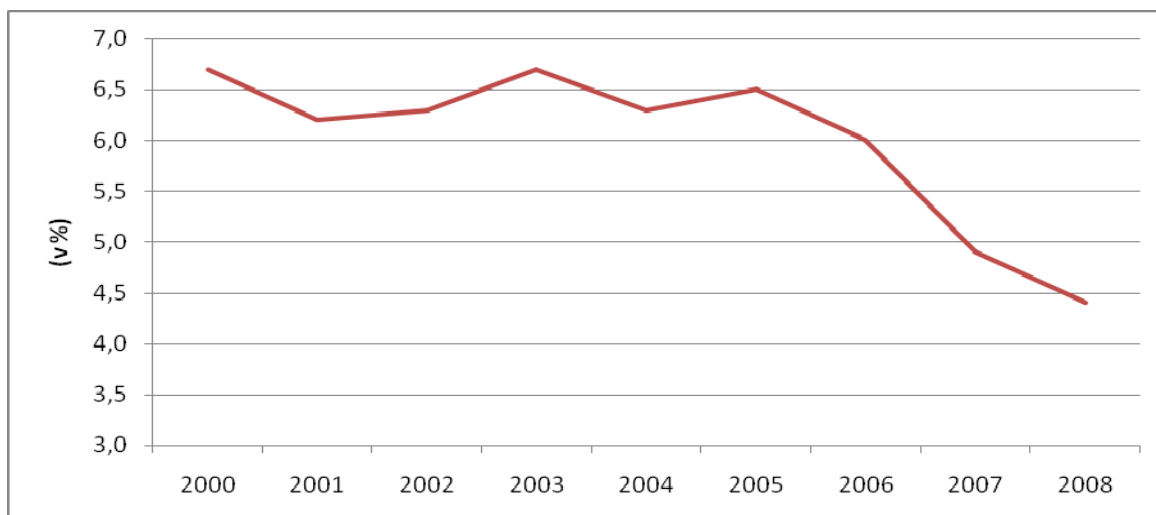
Opomba: Krivulja v grafu se nanaša na podatke o stopnjah registrirane brezposelnosti za mesec januar od leta 2000 do 2009.

Vir: SURs, 2009.

e) Analiza anketne brezposelnosti

Stopnja anketne brezposelnosti se je od leta 2000 do leta 2005 gibala med 6 % in 7 %, nato je začela upadati. Najnižjo raven je dosegla v drugem četrtletju leta 2008, ko je znašala 4,1 %. Takrat je bilo v Sloveniji po ADS približno 42.600 anketno brezposelnih oseb. Kasneje se je stanje začelo poslabševati, saj se je do prvega četrtletja leta 2009 stopnja anketne brezposelnosti povečala za 1,2 odstotni točki, število brezposelnih po ADS je znašalo približno 53.800 (Eurostat, 2009).

Slika 7: Gibanje stopnje anketne brezposelnosti v Sloveniji od leta 2000 do 2008 (v %)

Vir: Eurostat, 2009.

Zaradi dobljenih različnih rezultatov pri analizi registrske in anketne brezposelnosti je na tem mestu smiselno predstaviti osnovne vzroke za razliko med omenjenima oblikama brezposelnosti. Po Kajzerjevi (2006, str.18-19) so vzroki naslednji:

- Velika »neaktivnost« dela registriranih brezposelnih, ki ne iščejo aktivno dela, kar je v veliki meri povezano z visokim deležem dolgotrajno brezposelnih, ki menijo, da zaposlitve ne morejo dobiti;
- Delovna aktivnost registrirano brezposelnih, ki se lahko odvija tudi v sivi ekonomiji ali pa v obliki aktivnosti, ki jo opravljajo pomagajoči družinski člani v družinski pridobitni dejavnosti;
- Vezava nekaterih pravic v sistem socialnega zavarovanja na status brezposelne osebe, ki jo posameznik dobi s prijavo v register brezposelnih, kar povečuje interes brezposelnih za prijavo v register;
- Slabo razmerje med številom svetovalcev zaposlitev na brezposelno osebo, kar po eni strani zmanjšuje možnosti za zaposlitveno svetovanje, po drugi pa otežuje nadzor nad aktivnostjo brezposelne osebe.

2.3 Težave na trgu dela v Sloveniji

Slovenija je na področju človeškega kapitala, zaposlovanja ter trga dela v številnih potezah na ravni EU, vendar se še vedno spoprijema s sledečimi težavami (Svetlik, Ignjatovič, Sicherl, Kopač & Trbanc, 2004, str. 4-9):

- Zaradi poznega vstopa mlajših na trg delovne sile ter zgodnjega izstopa starejših iz njega se pojavlja problem nizke delovne aktivnosti v določenih starostnih skupinah.
- V kakovosti delovne sile, merjene z izobrazbeno strukturo prebivalstva, Slovenija zaostaja za razvitejšimi evropskimi državami.

- Kakovost delovnih mest, merjena s stopnjo zahtevanega znanja, je v Sloveniji pod ravniyo razvitejših držav. Obstaja torej prevelik delež nezahtevnih delovnih mest.
- Težavo za slovenski trg dela predstavljajo tudi izobrazbena, poklicna in regionalna strukturna neskladja.
- Trg dela v Sloveniji je prerigiden, premalo je delnih in začasnih zaposlitev, delovna sila ne dosega zadostne mobilnosti.
- Eno od težav predstavlja tudi neenak dostop do dela in kapitala. Na trgu dela se pojavljajo določene rizične skupine, kot so nekvalificirani, starejši in invalidi, ki so bolj izpostavljeni dolgotrajni brezposelnosti.

Poleg naštetih težav se na trgu dela v Sloveniji pojavljajo še tri večje težave. Prisoten je trend nizke rodnosti in staranja prebivalstva. Potrebno bi bilo povečanje stopnje delovne aktivnosti starejših in zvišanje upokojitvene starosti, saj njihova prezgodnja selitev med vzdrževano prebivalstvo predstavlja vse večje breme delovno aktivnih in vse manjšo socialno varnost starejših, kar predstavlja prvo težavo. Zvišati bi bilo treba tudi stopnjo delovne aktivnosti mladih, potrebno bi bilo omejiti študentsko delo, ki podaljšuje čas študija, in uvesti druge oblike finančne pomoči študentom. Z različnimi štipendijami in krediti bi lahko bolj motivirali študente, z zagotovitvijo pogojev bivanja v študentskih domovih in neprofitnih stanovanjih pa bi jih pripravili do večje organiziranosti in samostojnosti.

Izobrazbena raven v Sloveniji se izboljšuje, vendar predvsem na račun mladih, ki nadaljujejo šolanje na visokošolskih in univerzitetnih programih. Druga težava se kaže pri prenizki povprečni stopnji izobrazbe starejših. Poleg tega je nizka stopnja prisotna tudi na področju vseživljenjskega učenja, zaradi česar prihaja do upočasnitve ustvarjanja, pridobivanja, prenašanja in uporabe znanja. V proces učenja bi bilo poleg mladih potrebno vključiti tudi večje število odraslih in tako povečati raven znanja pri vseh udeležencih trga dela.

Tretjo težavo na trgu dela v Sloveniji predstavlja nizka fleksibilnost. To je predvsem posledica nerazvitosti zaposlitev s krajšim delovnim časom. Država sicer dopušča vse več vrst oblik zaposlitve. S tem naj bi izboljšala gospodarske razmere za delodajalce in tako povečala možnosti zaposlovanja. Večja uporaba fleksibilnejših oblik zaposlovanja bo pripeljala do sprememb ne le na gospodarskem temveč tudi na socialnem področju. Če bo država te oblike zaposlitve omejevala, bo tvegala manjšo konkurenčnost podjetij in bo na ta način zmanjšala možnost odpiranja novih delovnih mest. V nasprotnem primeru, ko bo omenjene oblike zaposlitve spodbujala, pa se lahko zgodi, da bo prišlo do pojava drugorazrednih del, ki zaposlenim ne bodo zagotavljala ustrezne socialne varnosti. Temu vidiku se bolj podrobno posvečam v tretjem poglavju diplomske naloge.

3 FLEKSIBILNOST IN VARNOST NA TRGU DELA

3.1 Fleksibilnost na trgu dela

Fleksibilnost trga dela je zelo širok pojem. V ekonomski literaturi in v splošnih javnih razpravah je veliko različnih opredelitev in razumevanj omenjenega pojma. Fleksibilnost namreč lahko proučujemo na različnih ravneh in z različnih vidikov. Na abstraktni ravni pojem označuje sposobnost odzivanja in prilagajanja različnim spremembam. Po Monastiriotis (2003) je najbolj logična delitev fleksibilnosti na dve razsežnosti. Prva razsežnost predstavlja delitev na številčno in funkcionalno fleksibilnost trga dela, druga pa na notranjo in zunanjo (Kajzer, 2008a, str. 54):

- **Notranja številčna fleksibilnost** se osredotoča na prilagodljivost že uporabljenega vložka dela v podjetju. Sem spadajo prilagodljivost delovnih ur, delovnega časa, odmora in dopusta.
- **Zunanja številčna fleksibilnost** predstavlja prilagodljivost vložka dela s trga dela. Povezana je z možnostjo uporabe začasnih in delnih zaposlitev, pravil o najemanju in odpuščanju in povečano fleksibilnostjo plač.
- **Notranja funkcionalna fleksibilnost** označuje sposobnost podjetja, da se z načinom proizvodnje in organizacijo dela (usposobljenost delavcev za različna delovna mesta, manjše razmejitve med delovnimi mesti, večja vključenost zaposlenih) zagotovi prilagoditev spremembam v povpraševanju in tehnologiji.
- **Zunanja funkcionalna fleksibilnost** zajema sposobnost podjetja, da določeni deli proizvodnje potekajo zunaj podjetja pri podizvajalcih.

Nekateri avtorji fleksibilnost opredeljujejo kot hitrost prilagajanja trga dela pred šokom, drugi pa fleksibilen trg dela prikazujejo kot pogoj za zagotavljanje pravega ravnotežja (nizka strukturna brezposelnost) ali pa ga prikazujejo kot značilnost institucionalnega okolja, ki vpliva na oblikovanje plač, povpraševanje in ponudbo na trgu dela ter zagotavlja dobre rezultate. V splošnem gre pri fleksibilnosti trga dela za sposobnost prilagajanja trga dela spremembam v gospodarstvu (Kajzer, 2008a, str. 56; Kajzer, 2005b, str. 11).

Zaradi različnih vidikov fleksibilnosti trga dela je nemogoče oblikovati eno samo celovito merilo. Običajno se merjenje omejuje na en del fleksibilnosti trga dela, torej z uporabo delnih meril fleksibilnosti. Po Kajzerjevi (2005a, str. 16) se na ravni gospodarstva kot merilo numerične fleksibilnosti trga dela, ki označuje prilagajanje vloženega dela spremembam povpraševanja na trgu blaga, pogosto uporablja koeficient elastičnosti zaposlenosti glede na spremembe proizvodnje. Ocene teh koeficientov dobro odražajo razlike v ureditvi oziroma stopnji zaščitenosti zaposlenih v posameznih državah.

Kajzerjeva (2005b, str. 25-29) kot delna merila fleksibilnosti trga dela, ki prikazujejo deleže v skupnem številu zaposlenih ter se pogosto uporabljajo v mednarodnih primerjavah, navaja:

- **Delež zaposlitev s krajšim delovnim časom:** Povečanje delnih zaposlitev je pogosto označen kot pozitiven, saj na strani povpraševanja povečuje možnosti prilagajanja proizvodnje in stroškov dela. Na strani ponudbe pa povečuje izbiro posameznika, ki morda ni pripravljen ali sposoben opravljati polnega delovnega časa in tako lažje usklajuje družinsko in poklicno življenje.
- **Delež zaposlenih za določen čas:** Zaposlitve za določen čas praviloma prinašajo nižje stroške odpuščanja. V državah z bolj togo zakonodajo o varnosti zaposlitve zato beležimo visoke deleže zaposlenih z začasnimi pogodbami, deloma pa je pogostost uporabe začasnih zaposlitev odvisna tudi od gospodarske strukture.
- **Delež samozaposlenih:** Ta oblika zaposlenosti na trgu dela se kaže kot pozitivna v odnosu do fleksibilnosti, saj omogoča izhod iz stanja brezposelnosti oziroma predstavlja način za oblikovanje prostih delovnih mest.

Delna merila niso vedno ustrezna, saj lahko zavajajo pri oceni fleksibilnosti med državami. Primer neustreznosti je lahko velika razširjenost zaposlovanja za določen čas, ki bi kazala na fleksibilen trg dela, vendar je v resnici pogosto odziv na togo delovno zakonodajo, ki je znak togosti trga dela, ali pa je velika razširjenost začasnega dela posledica gospodarske strukture (npr. turizem, ki potrebuje veliko sezonskih delavcev) (Kajzer, 2005b, str. 26).

3.2 Varnost na trgu dela

Na trgu dela obstaja več vrst varnosti. Wilthagen in Tros (2004) sta svoje razmišljanje omejila na štiri tipe varnosti. To so (i) varnost službe oz. delovnega mesta, (ii) varnost zaposlitve, (iii) dohodkovna oz. socialna varnost ter (iv) kombinacijska varnost (Lassnigg, Burzlaff, Rodriguez & Larssen, 2007, str. 204-205).

Varnost službe (delovnega mesta) je verjetnost, da bo zaposleni pri določenem delodajalcu obdržal službo. Varnost službe je zagotovljena z zaščito zaposlenih pred odpuščanjem in pred večjimi spremembami delovnih pogojev. Gre torej za zaščito zaposlenih pred odpuščanjem v neupravičenih primerih.

Varnost zaposlitve je verjetnost zadržanja zaposlitve, ne nujno pri istem delodajalcu. Pomeni možnost zaposlitve za odpuščene ter brezposelne, ki ustreza njihovim kvalifikacijam in preteklim delovnim razmeram. Velja, da je bolj pomembno ustanavljanje novih delovnih mest kot pa pretirano varovanje neproduktivnih. Zato menim, da je varnost zaposlitve pomembnejša kot varnost delovnega mesta.

Dohodkovna (socialna) varnost je dohodkovna zaščita v primeru prenehanja dela. V sistemu socialnega varstva je urejena dejavnost, ki je namenjena preprečevanju socialne ogroženosti posameznika in posameznih skupin prebivalstva.

Kombinacijska varnost je gotovost, s katero je možno usklajevati delo z ostalimi družbenimi odgovornostmi. Pomeni nekakšno ravnotežje med delom in privatnim življenjem.

Izmed zgoraj opredeljenih komponent varnosti je ena najpomembnejših dohodkovna oziroma socialna varnost. Temeljno izhodišče na področju socialnega varstva je preprečevanje socialne izključenosti ter zagotavljanje dostojanstva in enakih možnosti. Za uspešno vodenje socialne politike morajo biti opredeljena določena strokovna načela in pravila. V splošnem gre pri socialni varnosti za zagotavljanje materialnih in socialnih pravic s strani države, medtem ko posamezniki prispevajo v obliki davkov in ostalih obveznih dajatev.

Pravice iz socialnega varstva obsegajo storitve in ukrepe, namenjene preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, družin in skupin prebivalstva. Sem spada tudi denarna socialna pomoč, namenjena tistim posameznikom, ki si sami materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati. Pravice do storitev in denarne socialne pomoči se uveljavljajo po načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik za vse upravičence (Zakon o socialnem varstvu, 2007).

Veliko breme za sisteme socialne pomoči predstavlja naraščanje stopenj brezposelnosti ter podaljševanje njenega trajanja. Ko se brezposelnost pojavi, novih delovnih mest pa je premalo, se stroški socialne varnosti povečajo. Da sistem socialne varnosti zdrži, se morajo znova povečati stroški dela, kar kaže na začaran krog. Zaradi povečanih stroškov dela se odvečno zaposlene upokojuje, pri tem pa spet pride do povečanja stroškov socialne varnosti.

V zadnjih letih se je poudarjanje potreb po zgolj fleksibilnosti na trgu dela nekoliko zmanjšalo, vse bolj se je pričelo iskati ravnovesje med fleksibilnostjo in varnostjo. Tako je nastal nov pojem varna fleksibilnost oziroma varna prožnost (angl. *flexicurity*), ki kaže na poskus združevanja ekonomske učinkovitosti in visoke socialne varnosti. V osnovi ta sistem podjetjem omogoča hitro prilagoditev na spremembo razmer na trgu dela, delavcem pa, da kmalu potem, ko izgubijo službo pri enem delodajalcu, najdejo novo zaposlitev, med iskanjem službe pa imajo zagotovljeno relativno visoko socialno varnost.

3.3 Varna fleksibilnost

Wilthagen in Tros (2004) sta varno fleksibilnost opredelila kot politiko in strategijo, ki na eni strani spodbuja fleksibilnost na trgu dela, v organizaciji dela in industrijskih odnosih, na drugi strani pa varnost zaposlitve in socialno varnost. Varna fleksibilnost tako zagotavlja stopnjo zaposlitvene varnosti, ki omogoča kariero, aktivnost in socialno vključenost vseh delavcev na trgu dela ter stopnjo številčne, funkcionalne in plačne fleksibilnosti. Le-ta pa omogoča trgu dela in posameznemu podjetju hitro in ustrezno prilagoditev spremenjenim razmeram z namenom ohranitve konkurenčnosti in produktivnosti (Kajzer, 2007, str. 22).

Pregled posameznih vrst fleksibilnosti in varnosti ter njihovih medsebojnih povezav nazorno prikazuje Wiltthagenova matrica varne fleksibilnosti.

Tabela 2: Wiltthagenova matrica varne fleksibilnosti

Varnost Fleksibilnost	VARNOST SLUŽBE	VARNOST ZAPOSLOTITVE	DOHODKOVNA (SOCIALNA) VARNOST	KOMBINACIJSKA VARNOST
ZUNANJA ŠTEVILČNA FLEKSIBILNOST (fleksibilnost zaposlovanja in odpuščanja)	- tipi pogodb o zaposlitvi - zakonodaja o zaščiti zaposlovanja - predčasno upokojevanje	- zaposlovanje agencij - izobraževanje/ vseživljenjsko učenje	- nadomestilo za brezposelnost - ostale družbene ugodnosti - minimalne plače	- zaščita pred odpuščanjem med različnimi oblikami odsotnosti z dela
NOTRANJA ŠTEVILČNA FLEKSIBILNOST (fleksibilnost razporejanja delovnih ur, v smislu nadur, izmenskega dela, sezonskih del, itd.)	- skrajšani delovni tedni oz. dogovori o delovnem razmerju s krajšim delovnim časom	- zakonodaja o zaščiti poslovanja - izobraževanje/ vseživljenjsko učenje	- dodatne ugodnosti ob delovnem razmerju s krajšim delovnim časom - štipendije - ugodnosti ob boleznih	- različne oblike odsotnosti z dela - delna upokojevanje
FUNKCIONALNA FLEKSIBILNOST (možnost razvrščanja zaposlenih ne le glede na delovno mesto, tudi glede na vrsto dela)	- obogatitev službe - izobraževanje - <i>labour leasing</i> (ožje: sezonsko delo) - podizvajalstvo - <i>outsourcing</i>	- izobraževanje/ vseživljenjsko učenje - kroženje med službami - timsko delo - večopravilnost (angl. <i>multiskilling</i>)	- plačilni sistemi glede na učinkovitost	- dogovori o prostovoljnem delovnem času
PLAČNA FLEKSIBILNOST (možnost prilagajanja plač dosežkom in uspešnosti posameznega zaposlenega ali na ravni podjetja)	- lokalna prilagoditev stroškov dela - razvrščanje/ nižanje plačil za socialno varnost	- spremembe pri plačevanju prispevkov za socialno varnost - subvencionir- ranje zaposlovanja - prednosti ob delu	- kolektivne pogodbe o plačah - prilagojene ugodnosti ob krajšem delovnem tednu	- dogovori o prostovoljnem delovnem času

Vir: Ecotec: Attracting and retaining more people in work, 2006, prosojnica št. 6.

Celice matrike (Tabela 2) prikazujejo ukrepe politik, ki so pomembni za medsebojno povezane vrste fleksibilnosti in varnosti. Kombinacija funkcionalne fleksibilnosti in varnosti zaposlitve sestoji iz različnih oblik organizacije dela, kot na primer kroženje med službami, timsko delo, večopravilnost, vključevanje zaposlenih v planiranje in podobno. Te oblike v osnovi služijo večji fleksibilnosti del znotraj podjetja, saj dovoljujejo zaposlenim, da delajo v službi, kjer jih delodajalci trenutno najbolj potrebujejo. Na ta način delavci širijo svoje znanje in spretnosti, kar je dobro tako za njih kot za podjetje. S tem pa se jim poveča tudi varnost zaposlitve.

Notranja številčna fleksibilnost v skladu s kombinacijsko varnostjo (Tabela 2) omogoča različne oblike odsotnosti z dela, kot so letni dopust, porodniški dopust, bolniški dopust in

razna izobraževanja. Odsotnosti z dela se nadomesti s fleksibilno razporeditvijo delovnih ur in izmenskim delom. V izrednih primerih se lahko odobri izplačilo nadur. Možen ukrep za sočasno doseganje notranje številčne fleksibilnosti in kombinacijske varnosti je tudi delna upokožitev, pri kateri imata korist tako delodajalec kot delojemalec.

Evropska komisija je leta 2007 opredelila varno prožnost z vidika oblikovanja ustreznih politik. V tej opredelitvi koncept varne fleksibilnosti sestavljajo štirje elementi, ki z usklajenim delovanjem zagotavljajo dinamičen trg dela in varnost posameznika (Kajzer, 2008b, str. 19):

- **Prilagodljiva zaposlitvena pogodbeni razmerja**, ki temeljijo na sodobni zakonodaji o delovnih razmerjih, so fleksibilna za delodajalca in delojemalca, zmanjšujejo segmentacijo trga dela in delo na črno;
- **Aktivna politika zaposlovanja** (v nadaljevanju APZ), ki učinkovito pomaga ljudem ob brezposelnosti in jim omogoči prehod v nove zaposlitve;
- **Sistem vseživljenjskega učenja**, ki je zanesljiv in prilagodljiv, delavcem pa zagotavlja prilagodljivost in zaposljivost;
- **Sodobni sistemi socialne varnosti**, ki ustrezno kombinirajo sistem dohodkovne podpore in spodbud za zaposlovanje ter mobilnosti na trgu dela.

Po Kajzerjevi (2008b, str. 19) Evropska komisija poudarja, da je za oblikovanje varne fleksibilnosti zelo pomembno sodelovanje socialnih partnerjev pri oblikovanju samih politik. Slednje potrjujejo tudi izkušnje uspešnih držav na tem področju (npr. Danska). Opredelitve varne fleksibilnosti so razmeroma splošne, zato je toliko bolj zanimivo in pomembno njihovo merjenje.

Ker je koncept varne fleksibilnosti zelo obsežen in relativno nov, sporazuma o kazalnikih za merjenje še ni, vendar je bilo narejenih že več analiz. Novejša študija načina merjenja modelov varne fleksibilnosti je analiza, ki sta jo leta 2007 izvedla Phillips in Eamets.

Phillips in Eamets (2007) sta naredila faktorsko analizo in analizo združevanja v skupine (angl. *cluster analysis*) kazalnikov varne fleksibilnosti za 25 držav EU. Analiza je zajemala 16 spremenljivk, ki so razvrščene v naslednje skupine: (i) **merila prožnosti trga dela** – mobilnost ter enostavnost najti novo zaposlitev in zaposlitev s krajšim delovnim časom, kar je povezano z indikatorji vključenosti v vseživljenjsko učenje, stopnjo brezposelnosti, brezposelnosti mladih, dolgotrajno brezposelnostjo in stopnjo delovne aktivnosti starejših; (ii) **merila socialne zaščite** – dva indikatorja izdatkov za socialno zaščito, zavarovanje za primer brezposelnosti in trajanje zaposlitve; (iii) **merila socialne vključenosti** – stopnja tveganja revščine, Ginijev koeficient kot merilo porazdelitve dohodka in delež mladostnikov (18-24 let), ki je opustilo šolanje (Ekonomski izzivi 2008, str. 138-139).

Analiza Phillips in Eamets (2007) zajema podatke za obdobje 2000-2005, rezultat analize pa je razvrstitev držav članic EU v šest skupin, glede na to, v kolikšni meri dosegajo varno fleksibilnost. Rezultat prikazujem v tabeli 3 (str. 18).

Tabela 3: Prikaz rezultatov analize Phillips in Eamets (2007)

SKUPINA	ZNAČILNOSTI SKUPINE	DRŽAVE V SKUPINI
I.	- socialna zaščita razmeroma močna - pretežno stalna zaposlitev pri enem delodajalcu - majhna mobilnost dela - togost trga dela	Avstrija, Belgija, Francija, Luksemburg
II.	- razmeroma prožen trg dela - nizka brezposelnost - velik delež delno zaposlenih - mobilnost dela	Nizozemska, Združeno kraljestvo
III.	- vzorčni model varne fleksibilnosti - najvišje vrednosti pri vključenih spremenljivkah	Danska, Finska, Švedska
IV.	- kazalniki fleksibilnosti trga dela relativno visoki - socialna in dohodkovna varnost precej skromna	Latvija, Litva, Estonija, Irska, Ciper
V.	- skromna fleksibilnost trga dela - majhna dohodkovna varnost - visoka brezposelnost - nizka vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje	Grčija, Italija, Malta, Španija
VI.	- skromna mobilnost - velika dolgotrajna brezposelnost - nizka stopnja delovne aktivnosti starejših	Češka, Madžarska, Poljska, Slovaška, Slovenija

Vir: Kajzer, 2008b, str. 20.

Analiza Phillips in Eamets (2007) je Slovenijo uvrstila v skupino držav z velikimi izzivi na področju varne fleksibilnosti. Slovenija se je uvrstila skupaj s Češko, Madžarsko, Poljsko in Slovaško v skupino, za katero veljajo skromna mobilnost, visoka dolgotrajna brezposelnost in nizka stopnja delovne aktivnosti starejših, kar je znak skromne fleksibilnosti na trgu dela. Poleg tega sta za omenjene države značilni visoka varnost dohodka in nizko družbeno zaupanje.

Kot zgled uspešnega iskanja ravnovesja med fleksibilnostjo in varnostjo na trgu dela je pogosto omenjen danski model. Velja za vzorčni model dinamičnega trga dela, ki lahko močno zmanjša brezposelnost. Za danski model velja učinkovita kombinacija fleksibilnosti trga dela (velika zaposlitvena mobilnost kot posledica razmeroma nizke varnosti zaposlitve), visoke socialne varnosti (radodaren sistem zavarovanja za brezposelnost) in aktivne politike zaposlovanja na trgu dela. K uspešnosti danskega modela je veliko prispevala visoka raven socialnega dialoga in vključenost socialnih partnerjev v oblikovanje politik (Kajzer, 2008b, str. 19).

Ker danski model varne fleksibilnosti v praksi velja za zelo dobrega, bom v naslednjem poglavju po izbranih kazalcih primerjal položaj Slovenije z Dansko, da bi ugotovil, kako daleč smo v Sloveniji z vidika varne fleksibilnosti. Obenem bom Slovenijo primerjal tudi s povprečjem držav članic EU.

4 VARNA FLEKSIBILNOST NA TRGU DELA V SLOVENIJI

4.1 Položaj Slovenije po nekaterih kazalnikih varne fleksibilnosti

Po analizi Phillips in Eamets (2007) bom predstavil položaj Slovenije v EU po kazalnikih, za katere so razpoložljivi podatki Eurostata. Kot merila fleksibilnosti na trgu dela bom predstavil razširjenost zaposlitev s krajšim delovnim časom, dolgotrajno brezposelnost, vključenost v vseživljenjsko učenje ter stopnjo delovne aktivnosti starejših. Izmed kazalnikov socialne zaščite bom analiziral delež izdatkov za socialno zaščito na prebivalca v standardih kupne moči (v nadaljevanju SKM), od kazalnikov socialne vključenosti pa delež mladostnikov, ki so zgodaj opustili šolanje. Položaj Slovenije na področju varne fleksibilnosti na trgu dela bom po omenjenih kazalnikih primerjal z EU-27 ter Dansko.

a) Razširjenost zaposlitev s krajšim delovnim časom

Krajši delovni čas je čas, ki je krajši od polnega delovnega časa. Zakon o delovnih razmerjih (2002) ne predvideva minimuma, koliko ur moramo delati na teden. Torej lahko delamo pri delodajalcu tudi 2 uri, ali npr. 4 ure pri enem in 4 ure pri drugem delodajalcu.

Delež delnih zaposlitev v skupni zaposlenosti v Sloveniji narašča, na tem področju gre torej za povečanje fleksibilnosti trga dela. Povečevanje teh zaposlitev prevlada predvsem med mladimi (15-24 let) in starejšimi (50-64 let) (Tabela 4). Pri mladih je glavni razlog za to povečanje obsega študentskega dela, pri starejših pa povečanje števila pomagajočih članov. Poleg tega se je od leta 2003 delež delnih zaposlitev pospešeno zviševal pri ženskah, ki imajo od začetka leta 2002 pravico do dela s krajšim delovnim časom (Ekonomski izzivi 2008, str. 127).

Tabela 4: Deleži delnih zaposlitev po starostnih skupinah Slovenije (v %)

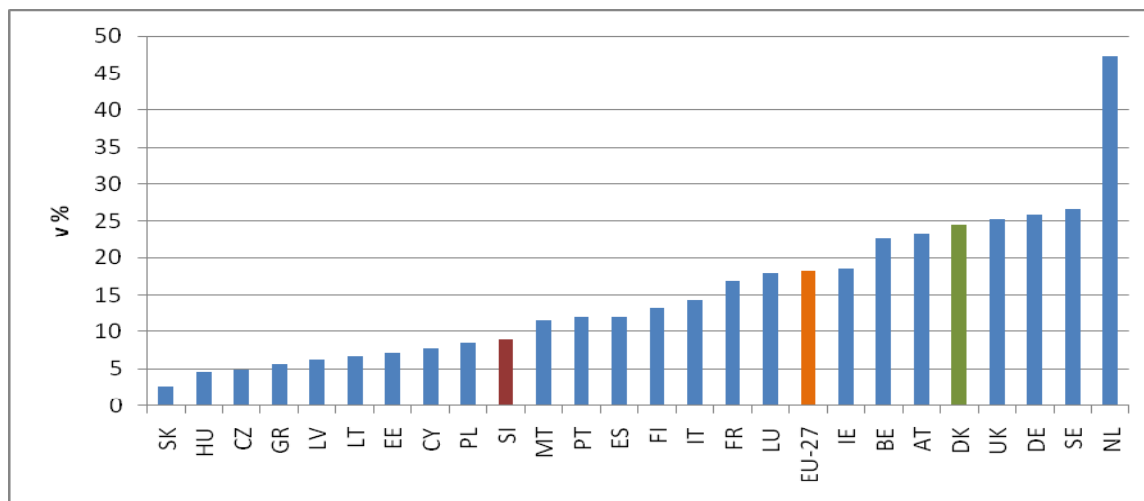
	15-24 let	25-49 let	50-64 let	15-64 let
2002	17,6	3,5	8,9	5,8
2003	21,8	3,3	7,9	5,8
2004	29,1	4,4	12,0	8,3
2005	30,1	4,3	9,5	7,8
2006	29,8	4,3	10,4	8,0
2007	29,8	3,9	11,6	8,1
2008	31,4	4,3	9,5	8,1

Vir: Eurostat, 2009.

Razširjenost delnih zaposlitev se je v Sloveniji v zadnjih letih povečala, vendar je leta 2008 z 8,1 % še močno zaostajala za povprečjem EU-27 (17,6 %). Po razširjenosti delnih zaposlitev

izstopa Nizozemska, Slovenija pa se uvršča med države s skromno razširjenostjo omenjenih zaposlitev. Danska je leta 2008 dosegla 24,6 %, kar kaže na veliko bolj fleksibilen trg dela kot v Sloveniji (Slika 8).

Slika 8: Delež delno zaposlenih v skupni zaposlenosti v EU v letu 2008 (v %)

Vir: Eurostat, 2009.

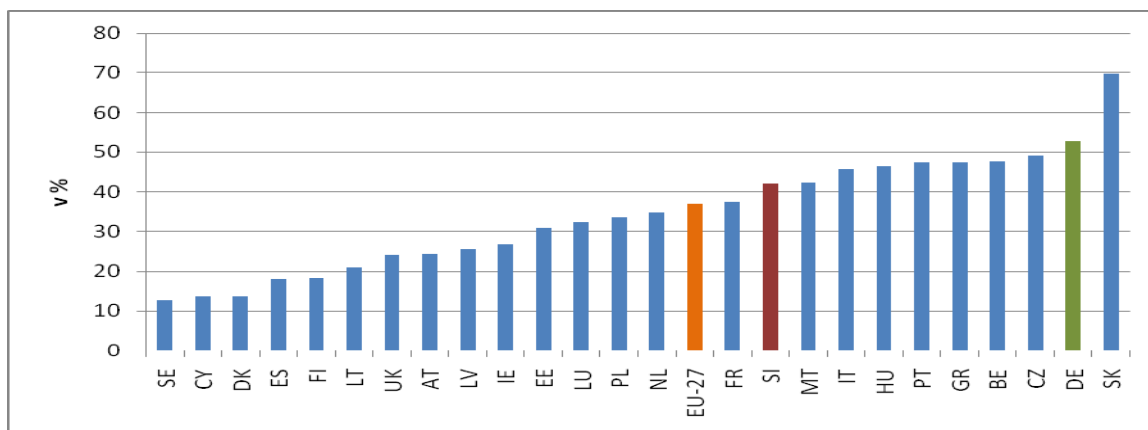
Leta 2008 je znašal delež začasnih zaposlitev v Sloveniji 17,3 % (Priloga 3), povprečje EU 14,0 %, Danske pa 8,3 % (Eurostat, 2009). Po podatkih Eurostata (2009) se je po razširjenosti začasnih zaposlitev med mladimi Slovenija v letu 2008 uvrstila na sam vrh med državami EU s skoraj 70 % delovno aktivnostjo mladih. Velika razširjenost začasnih zaposlitev predstavlja starostno segregacijo trga dela, kar pomeni, da se mladi soočajo z večjo negotovostjo glede stabilnosti zaposlitve. Omenjen kazalnik sicer kaže na fleksibilnost trga dela, vendar pa na račun ostalih kazalnikov fleksibilnosti v primerjavi z Dansko še vedno močno zaostajamo.

b) Dolgotrajna brezposelnost

Dolgotrajno brezposelna je oseba, ki je brezposelna več kot eno leto. Posledice dolgotrajne brezposelnosti so za posameznike različne in so odvisne od njihove osebnosti. V splošnem pri mladih dolgotrajna brezposelnost negativno vpliva na samopodobo, pri starejših pa se pogosto zmanjša motivacija za ponovno zaposlitev.

Delež dolgotrajno brezposelnih je v Sloveniji relativno visok, kar kaže na skromno mobilnost ter obstoj neskladij na trgu dela. Od leta 2000 do 2008 se je delež dolgotrajno brezposelnih zmanjševal, vendar je bila Slovenija leta 2008 z 42,2 % nad povprečjem EU-27, ki je znašalo 37,0 %. Najslabši položaj so beležili na Slovaškem, kjer je delež dolgotrajne brezposelnosti znašal skoraj 70 %. Danska, kot zgled uspešnega modela varne fleksibilnosti na trgu dela, se je uvrstila na zelo visoko mesto, delež dolgotrajne brezposelnosti je tam znašal 13,6 % (Slika 9). Rezultat kaže na uspešno aktivno politiko zaposlovanja in visoko fleksibilnost.

Slika 9: Deleži dolgotrajno brezposelnih v skupni brezposelnosti v EU v letu 2008 (v %)

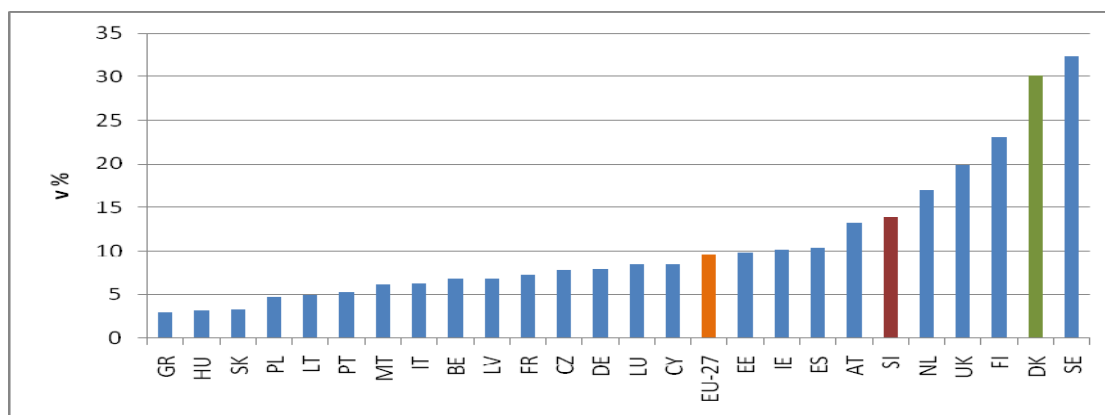
Vir: Eurostat, 2009.

c) Vključenost v vseživljenjsko učenje

Učinkovito izobraževanje in vseživljenjsko učenje postajata ključna za učinkovito, na znanju temelječo ekonomijo. Vseživljenjsko učenje je proces, ki zajema vse oblike učenja – formalno, neformalno, naključno in priložnostno.

Vključenost v vseživljenjsko učenje je v Sloveniji visoko, kar izboljšuje možnosti za ohranjanje statusa zaposlenosti. V letu 2007 je bilo v različne oblike formalnega in neformalnega vseživljenjskega izobraževanja vključenega 14,8 % prebivalstva v starostnem razredu 25-64 let. Slovenija je sicer presegala evropsko povprečje, ki je znašalo 9,7 %, vendar precej zaostajala za Dansko s 30,2 % (Slika 10). S starostjo vključenost v vseživljenjsko učenje upada, razlog za ugodno povprečje Slovenije je predvsem v višji vključenosti mlajše in srednje generacije v vseživljenjsko učenje. Na tem področju smo na dokaj dobri poti za doseganje večje varne fleksibilnosti na trgu dela.

Slika 10: Vključenost odraslih (25-64 let) v vseživljenjsko učenje v EU v letu 2008 (v %)

Opomba: Podatek za SE (Švedsko) se nanaša na leto 2007.

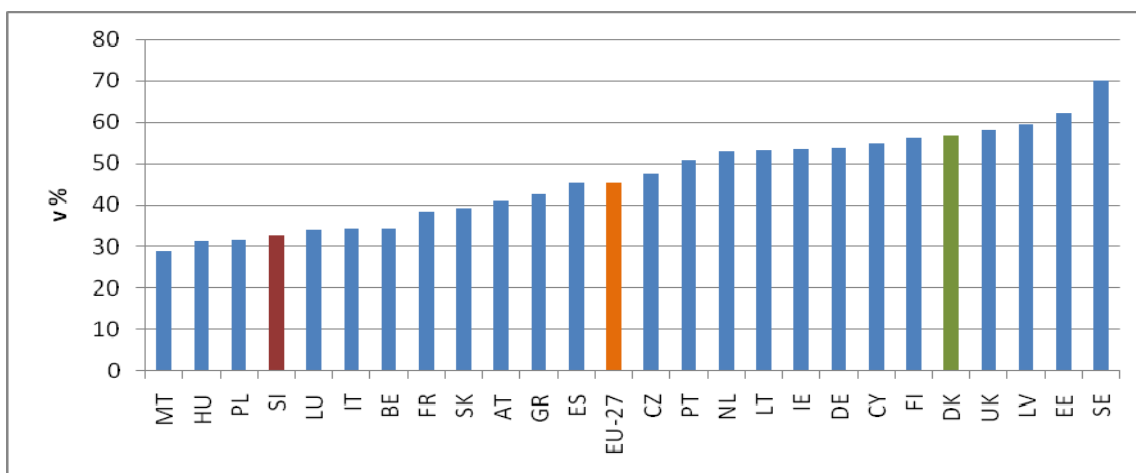
Vir: Eurostat, 2009.

d) Stopnja delovne aktivnosti starejših

Na delovno aktivnost starejših ne vpliva le vseživljenjsko učenje, potrebno je prilagoditi delovne pogoje, poleg tega pa morajo spodbude za ostajanje starejše populacije v delovni aktivnosti izhajati tudi iz pokojninskega sistema. Tu gre predvsem za povečanje skupne odmerne stopnje za vsako leto aktivnosti po izpolnitvi upokojitvene starosti.

V Sloveniji se je stopnja zaposlenosti v zadnjih letih najbolj povečala pri starejših, vendar še vedno ostaja zelo nizka. V letu 2008 je znašala 32,8 % in tako precej zaostajala za povprečjem EU-27, ki je znašalo 45,6 %. Najvišjo stopnjo zaposlenosti je leta 2008 dosegla Švedska in sicer 70,1 %. Tudi Danska se je s 57 % uvrstila na visoko mesto (Slika 11). Rezultat kaže relativno nizko stopnjo varne fleksibilnosti na trgu dela v Sloveniji, saj je stopnja delovne aktivnosti starejših relativno nizka.

Slika 11: Stopnja zaposlenosti starejših (55-64 let) v EU v letu 2008 (v %)

Vir: Eurostat, 2009.

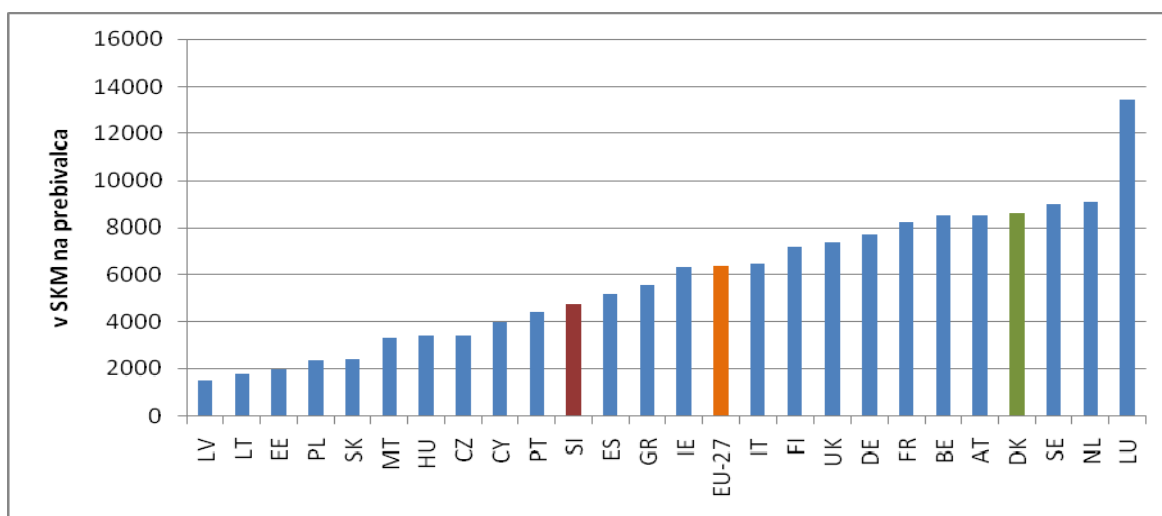
Glavni vzroki, da se Slovenija uvršča med države z najnižjimi stopnjami zaposlenosti starejših, so: (i) množično zgodnje upokojevanje v začetku devetdesetih let 20. stoletja, (ii) sedanja nižja povprečna starost ob upokojitvi v primerjavi z ostalimi državami ter (iii) strukturna brezposelnost, ki bolj prizadene starejše, ki so tudi manj vključeni v vseživljenjsko učenje (Ekonomski izzivi 2008, str. 142).

e) Izdatki za socialno zaščito na prebivalca v SKM

Socialno varstvo je mreža programov in ukrepov države, namenjena reševanju socialnih stisk in težav posameznikov oziroma določenih skupin prebivalstva. S sistemom socialnega zavarovanja se zagotavlja gmotno varnost zaposlenih delavcev in njihovih družinskih članov. Gre namreč za dajatve iz naslova osebnih (bolezen, materinstvo, invalidnost, starost, smrt) in ekonomskih razlogov (brezposelnost).

Za programe socialne zaščite je bilo leta 2006 namenjenih 7.057 milijonov evrov oziroma za 6,7 % več sredstev kot v letu 2005. Prispevki delodajalcev so v letu 2006 predstavljali 27,2 %, prispevki zavarovanih oseb 40,7 %, prispevki države in ostali prejemki pa 32,1 % sredstev za financiranje programov socialne zaščite. Slovenija je za socialno zaščito namenila 22,8 % BDP, kar je za 0,2 odstotni točki manj kot leta 2005 (SURS, 2009). Razvidno iz spodnje slike je, da zaostajamo tako za Dansko kot tudi za evropskim povprečjem. Daleč najvišje izdatke za socialno zaščito na prebivalca v SKM so v letu 2006 namenili državljani Luksemburga, približno trikrat več kot Slovenci (Slika 12). Sklepam, da Slovenija potroši relativno malo sredstev za socialno zaščito in tako ne dosega zadostne ravni socialne varnosti.

Slika 12: Izdatki za socialno zaščito na prebivalca v SKM v EU v letu 2006

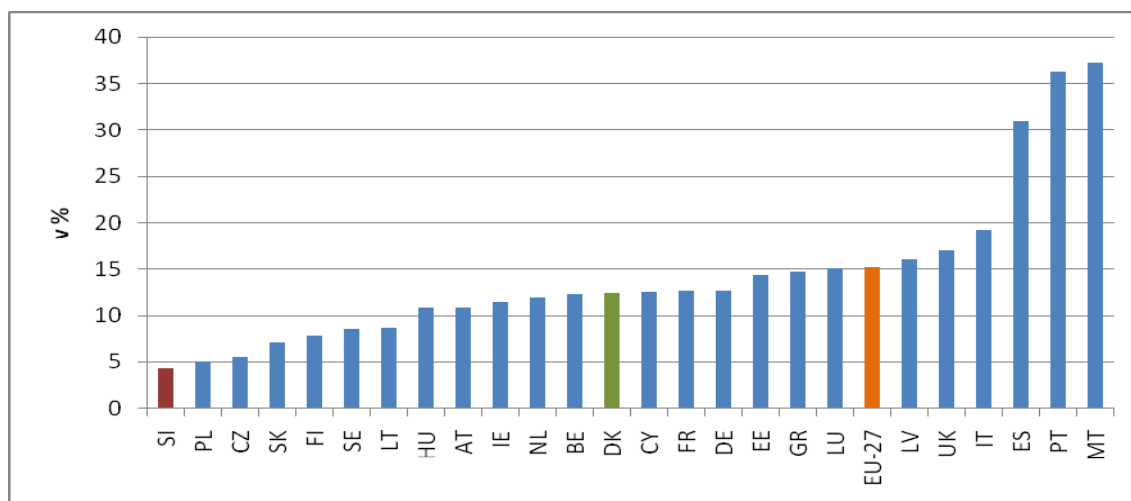
Vir: Eurostat, 2009.

f) Delež mladostnikov, ki so zgodaj opustili šolanje

V Evropi se je v zadnjih letih občutno povečal odstotek mladih, ki so zgodaj opustili šolanje. To za mlade pomeni, da zgodaj izpadejo iz najpomembnejšega sistematičnega vzgojnega, socializacijskega in izobraževalnega sistema. Šolski neuspeh je podlaga za kasnejše težave v družbi, kot so težja zaposljivost, negotovost in odvisnost od struktur socialne pomoči.

Kazalnik zgodnjega opuščanja šolanja prikazuje, da je delež mladih (18-24 let) v Sloveniji, ki niso vključeni v izobraževanje, med najmanjšimi med državami EU. Ugoden položaj pri omenjenem kazalniku se kaže pri vseh državah šeste skupine, najslabši rezultat pa je leta 2007 dosegla Malta. Povprečje EU je v istem letu znašalo 15,2 %, medtem ko je Danska dosegla nekoliko boljši rezultat, to je 12,4 % (Slika 13). Merila socialne vključenosti kažejo za Slovenijo relativno ugodno sliko, kar pozitivno vpliva na varno fleksibilnost na domačem trgu dela.

Slika 13: Delež mladih (18-24 let), ki so opustili šolanje v letu 2007 (v %)

Opomba: Podatek za CZ (Češko) se nanaša na leto 2006.

Vir: Eurostat, 2009.

Analiza varne fleksibilnosti na trgu dela je pokazala, da se Slovenija po omenjenih kriterijih uvršča med države z relativno nizko prisotnostjo varne fleksibilnosti. Slovenija je kar pri petih izmed šestih izbranih kazalcev dosegla slabši rezultat kot Danska, pri treh pa slabši tudi od povprečja držav članic EU. Na še posebej slab položaj domačega trga dela kažejo kazalci: nizek delež delnih zaposlitev v skupni zaposlenosti, nizka stopnja zaposlenosti starejših ter nizki izdatki za socialno zaščito na prebivalca v SKM.

Čeprav se Slovenija želi približati rezultatom, ki so značilni za Dansko, pa danskega modela ni mogoče neposredno posnemati, saj to ne prinese nujno enakega rezultata. Na Danskem so bile reforme trga dela učinkovito izvedene zato, ker je država o njih dosegla politično in socialno soglasje, poleg tega je vlada v pogajanja uspešno vključila tudi podjetja, sindikate, parlament in nevladne organizacije. Za uspešno vodenje varne fleksibilnosti na trgu dela na Danskem so pomembne tudi okoliščine, kot so stabilno politično in gospodarsko okolje, visoka inventivnost, kakovostna delovna sila, ustrezna infrastruktura ter konkurenčne razmere za poslovanje. Za izboljšanje varne fleksibilnosti na trgu dela je Slovenija že sprejela določene ukrepe, ki jih predstavljam v naslednjem podglavju.

4.2 Ukrepi na ključnih področjih varne fleksibilnosti v Sloveniji

Ker se je Slovenija opredelila za oblikovanje varne fleksibilnosti, bom predstavil nekaj ukrepov na tem področju v zadnjih letih. Na ravni EU so bile v skladu z opredelitvijo varne fleksibilnosti sprejete naslednje spremembe: (i) fleksibilna zaposlitvena pogodbeni razmerja, (ii) učinkovita APZ, (iii) sistem vseživljenjskega učenja ter (iv) sistemi socialne zaščite, ki spodbujajo zaposlovanje in podaljšujejo delovno aktivnost starejših.

a) Fleksibilna zaposlitvena pogodbeni razmerja

Kot je pokazala analiza, je delež delnih zaposlitev v Sloveniji precej nizek, kar kaže na rigidni trg dela. Da bi se približali stanju Danske in bi se sistem varne fleksibilnosti pri nas izboljšal, so bile leta 2007 sprejete spremembe Zakona o delovnih razmerjih v smeri zagotavljanja večje fleksibilnosti. Zakonsko določeno število nadur se je znižalo s 180 na 170 ur na leto, pri tem pa lahko delavec ob svojem soglasju opravi največ 230 ur na leto. Poleg tega so bile povečane možnosti za zaposlovanje za določen čas, nekoliko zmanjšani stroški odpuščanja ter skrajšani odpovedni roki. Slednji so se skrajšali s 75 dni na 60 dni v primeru, če ima delavec najmanj 15 let delovne dobe, ter s 150 dni na 120 dni v primeru, če ima delavec pri delodajalcu najmanj 25 let delovne dobe. Zmanjšane so bile tudi določene ovire za interes delodajalcev za zaposlovanje s krajšim delovnim časom. Poleg tega Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno (2007) odpira možnosti zaposlovanja za kratkotrajno in za malo delo³. Leta 2006 je bila uvedena tudi možnost ustanavljanja specializiranih agencij za zagotavljanje dela delavcev drugemu delodajalcu (Ekonomski izzivi 2008, str. 144-145).

Toda sprememba Zakona o delovnih razmerjih (2007) ni prinesla bistvenega zmanjšanja stroškov odpuščanja, ki so v ekonomski teoriji pomemben razlog za previdnost delodajalcev pri zaposlovanju. Višina odpravin je ostala nespremenjena, odpovedni roki pa so bili skrajšani le za nekatere skupine delavcev (Kajzer, 2008b, str. 27). To pomeni, da na področju fleksibilnih zaposlitvenih razmerij za večjo prisotnost varne fleksibilnosti na trgu dela v Sloveniji ni prišlo do bistvenih sprememb.

b) Aktivna politika zaposlovanja

Iz analize iz prejšnjega podpoglavja je razvidno, da je v Sloveniji, glede na Dansko, stopnja dolgotrajne brezposelnosti relativno visoka, stopnja zaposlenosti starejših pa relativno nizka. Zaradi tega je bilo v smeri zagotavljanja varne fleksibilnosti na trgu dela potrebno ukrepati tudi na tem področju. Vlada RS je leta 2006 sprejela Program ukrepov APZ za obdobje 2007-2013 in Načrt izvedbe programa ukrepov APZ za leti 2007 in 2008. Program ukrepov APZ je predvidel štiri sklope programov: (i) svetovanje in pomoč pri zaposlitvi, (ii) usposabljanje in izobraževanje, (iii) spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja ter (iv) programi za povečevanje socialne vključenosti.

Pri proučevanju politike varne prožnosti sta pomembna predvsem program usposabljanja in izobraževanja brezposelnih in zaposlenih ter program povečevanja socialne vključenosti. V okviru APZ obstajajo programi institucionalnega usposabljanja, usposabljanja na delovnem mestu in integrirani programi usposabljanja. Z vidika povečevanja zaposljivosti so programi uspešni, vendar je delež vključenih brezposelnih v te programe z vidika zagotavljanja varne

³ Malo delo je opredeljeno kot delo, ki traja največ 20 ur na teden in ne več kot 40 na mesec, plačilo za delo pa ne presega 50 % minimalne plače po zakonu, če takšno delo opravlja oseba, ki ni v delovnem razmerju s polnim delovnim časom, ki ne opravlja samostojne dejavnosti in ne prejema pokojnine.

prožnosti na trgu dela še vedno premajhen. Število novih vključitev v programe povečevanja socialne vključenosti se je z 10.602 v letu 2005 zmanjšalo na 3.579 v letu 2007. V programu ukrepov APZ za obdobje 2007-2013 je vključena vzpostavitev sistema spodbud za delo, ki bi nagrajeval delovno aktivnost in spodbujal opravljanje slabo plačanih del (Ekonomski izzivi 2008, str. 146-147).

Po podatkih iz Ekonomskih izzivov 2008 (str. 147-148) je v letu 2005 Slovenija za celotno politiko zaposlovanja namenila 0,6 % BDP, za ukrepe APZ pa le 0,2 % BDP, kar jo uvršča med države, ki namenjajo najmanj denarja za politiko zaposlovanja. Poleg tega v strukturi izdatkov za APZ izstopajo izdatki za neposredno ustvarjanje delovnih mest, premajhen pa je delež za programe usposabljanja, ki so z vidika varne fleksibilnosti bolj pomembni.

Zastavljeni ukrepi APZ, ki bi pripeljali do večje učinkovitosti, še niso bili uresničeni. Letni akcijski načrt v letih 2008 in 2009 ne sledi programu za obdobje 2007-2013, začrtanemu za povečanje deleža sredstev za izobraževanje in usposabljanje. Akcijski načrti programov APZ pa se razlikujejo od strateških tudi pri sredstvih, namenjenih za svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve. Po mnenju Kajzerjeve (2008, str. 27) bi morali letni načrti predvidevati tudi vključitev brezposelnih v programe APZ. Zaradi skoraj neizboljšanih pogojev brezposelnih pri zaposlovalnih gibanjih se postavlja vprašanje o ustreznosti vsebine in izvedbe programov.

c) Vseživljenjsko učenje

Vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje je v Sloveniji razmeroma visoka, višja od evropskega povprečja, vendar še vedno dosti nižja kot na Danskem, ki je zgled varne fleksibilnosti na trgu dela. S starostjo vključenost v vseživljenjsko učenje močno upada, čeprav le-to predstavlja pomemben dejavnik za ohranjanje delovne aktivnosti oz. zaposlenosti ter posledično varnosti na trgu dela tako za mlajše kot tudi za starejše. Problem pri vključenosti v vseživljenjsko učenje se kaže tudi pri nizki vključenosti odraslih (predvsem brezposelnih) v srednje izobraževanje.

Zaradi tega, da bi na trgu dela zagotovili večjo varno fleksibilnost, je bil leta 2006 sprejet Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (2007), ki uveljavlja sistem priznavanja neformalnega in priložnostnega učenja. Nacionalna poklicna kvalifikacija (v nadaljevanju NPK) je delovna poklicna usposobljenost, ki je potrebna za opravljanje poklica na določeni ravni zahtevnosti. Posameznik pridobljeno NPK uporabi pri iskanju zaposlitve ter pri formalnem izobraževanju. V letih 2007 in 2008 se je pričelo priznavanje neformalno pridobljenega znanja tudi na področju srednjega poklicnega in strokovnega izobraževanja. NPK predstavlja v Sloveniji glavni sistem za priznavanje neformalnega in priložnostnega dela, vendar ga spremljajo še določene težave, kot so slaba povezanost med certifikati NPK in sistemom plač, pomanjkljiva vključenost socialnih partnerjev ter neprepoznavnost certifikatov NPK (Ekonomski izzivi 2008, str. 149).

V letu 2007 je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva RS 2007-2010, ki predvideva povečanje deleža prebivalstva v vseh oblikah vseživljenjskega učenja. V okviru tega pričakuje razvijanje programov vračanja v programe terciarnega izobraževanja za zaposlene, brezposelne ter neaktivne. Izvajanje nekaterih ukrepov nalaga tudi Socialni sporazum za obdobje 2007-2009, pri katerem gre za: (i) spodbujanje izobraževanja ter usposabljanja zaposlenih, katerih delovno mesto bo verjetno ogroženo, (ii) uvajanje spodbud za podjetja, ki vlagajo v izobraževanje kadrov, in (iii) oblikovanje skladov za izobraževanje (Ekonomski izzivi 2008, str. 149).

d) Sistemi socialne zaščite

Čeprav je analiza varne fleksibilnosti trga dela pokazala, da so izdatki za socialno zaščito v Sloveniji, glede na Dansko, relativno nizki, do večjih sprememb na področju zagotavljanja socialne varnosti v zadnjih letih ni prišlo. Uvedene so bile nekatere davčne spremembe, ki so pripeljale do sprememb pri spodbudah za delo. Kombinacija dohodkovnih podpor ter spodbud za zaposlovanje je za vodenje varne fleksibilnosti na trgu dela pomembna in zahteva oblikovanje modernjših sistemov socialne zaščite. Vsebina le-te je sicer zelo široka, zato se bom omejil na prikaz dveh kazalnikov spodbud za delo ter prikazal, kako odlog upokojitve vpliva na povečanje ravni pokojnine.

Dva izmed kazalnikov spodbud za delo sta (SURS, 2009):

- **Past nezaposlenosti:** prikazuje, kolikšno je razmerje med neto in bruto dohodki osebe pri prehodu iz brezposelnosti v zaposlenost zaradi višjih davkov in socialnih prispevkov ter nižjih pripadajočih socialnih transferjev v zaposlitvi, glede na dohodke in višje pripadajoče socialne transferje med brezposelnostjo. V izračunu se upošteva, da brezposelna oseba prejema nadomestilo za brezposelnost v višini 70 % bruto plače zaposlene osebe, ki prejema 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe.
- **Past nizkih plač:** prikazuje razmerje med neto in bruto dohodki zaposlene osebe pri prehodu na višje plačano delovno mesto (s 33 % bruto plače povprečne zaposlene osebe na 67 % bruto plače povprečne zaposlene osebe), in sicer se razmerje spremeni zaradi višjih davkov in socialnih prispevkov ter nižjih pripadajočih socialnih transferjev, glede na prejšnje nižje dohodke, posledično nižje davke in socialne prispevke in višje pripadajoče socialne transferje.

Tabela 5: Past nezaposlenosti in past nizkih plač za delo v Sloveniji

	Past nezaposlenosti (v %)	Past nizkih plač (v %)	
	Samska oseba brez otrok	Samska oseba brez otrok	Par, ena zaposlena oseba, dva otroka
2003	86,1	46,1	94,8
2004	87,7	49,1	91,9
2005	82,6	50,8	76,4
2006	82,2	51,6	72,6
2007	80,7	51,0	67,4
2008	83,4	53,1	68,0

Vir: SURS, 2009.

Spodbude za delo, ki so hkrati tudi sredstvo za preprečevanje revščine, so se v obdobju 2003-2008 spreminjale. V tem obdobju se je past nezaposlenosti za samsko osebo brez otrok znižala za 2,7 odstotne točke, vendar še vedno ostaja visoka. Past nizkih plač se je za samsko osebo brez otrok nekoliko povečala, za par z dvema otrokoma pa močno zmanjšala in sicer za 26,8 odstotnih točk. Leta 2007 si je samska oseba pri prehodu na boljše plačano delovno mesto za vsak dodatni evro bruto plače povečala neto dohodke za 0,49 EUR, par z dvema otrokoma pa si je vsak evro svojih bruto dohodkov povečal za 0,33 EUR (Ekonomski izzivi 2008, str. 151-152).

Del oblikovanja varne prožnosti predstavljajo tudi spodbude za daljše ostajanje starejših v delovni aktivnosti ter večja fleksibilnost pri zaposlovanju starejših. Večja fleksibilnost je povezana z redno zaposlitvijo za skrajšani delovni čas za tiste, ki izpolnjujejo pogoje za upokojitev ter za že upokojene. Spodbude za daljše ostajanje v delovni aktivnosti pa so bile uvedene leta 2000 s pokojninsko reformo. Gre predvsem za povečevanje skupne odmerne stopnje za vsako leto aktivnosti, ko oseba že izpolni pogoje za upokojitev ter za povečevanje pokojnine za tiste, ki se upokojijo po doseženi polni upokojitveni starosti (Ekonomski izzivi 2008, str. 152).

Sistemske spremembe pri socialni zaščiti so bile v zadnjih dveh letih narejene predvsem glede večje obveznosti brezposelnih. Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (v nadaljevanju ZZZB) določa, da morajo brezposelni pri sprejemanju zaposlitve po nekem roku sprejeti delo, ki zahteva tudi do dve stopnji nižjo izobrazbo, kakršno imajo. Sprememba ZZZB je v sistemu zavarovanja za primer brezposelnosti združila pravico do denarne pomoči in pravico do socialne pomoči, ki jo dodeljuje Center za socialno delo. Sprememba je sicer primerna za sistem dodeljevanja, vendar pa ne prispeva k zagotavljanju varne fleksibilnosti. Tudi sprememba Zakona o socialnem varstvu, torej uvedba novega razloga prenehanja prejemanja denarne socialne pomoči, je povečala obveznosti prejemnikov. Omenjeni zakoni niso prinesli bistvenih sprememb pri zagotavljanju dohodkovne varnosti, saj jih niso spremljale spodbude, da bi brezposelni sprejemali tudi slabše plačana dela (Kajzer, 2008b, str. 28).

Ukrepi, ki so bili storjeni v Sloveniji za zagotavljanje večje varne fleksibilnosti, niso bistveno pripomogli k pozitivnim spremembam na trgu dela. Država bi morala za večjo varno fleksibilnost zvišati davke, ki bi prek nižje stopnje zaposlitvene varnosti v veliki meri pripomogli k višji stopnji socialne varnosti. Toda zdi se, da država trenutno ni pripravljena plačati takšne cene. V zameno za večjo fleksibilnost, od katere imajo koristi predvsem delodajalci, bi lahko slednji ponudili višje plače delojemalcem kot nadomestilo za večjo fleksibilnost na trgu dela. Kot kaže, podjetja niso pripravljena povišati plač, saj jih skrbi, da bi jim upadla konkurenčnost. Mnogo dejavnikov torej kaže na to, da Slovenija še ni pripravljena na uvedbo sistema varne fleksibilnosti na trgu dela. Glavni izziv vlade na tem področju bo v prihodnosti predvsem zagotoviti večjo socialno varnost fleksibilno zaposlenim in hkrati povečati spodbude za zaposlovanje v fleksibilnejše oblike dela.

SKLEP

Trg dela v Sloveniji je v zadnjem desetletju doživel veliko sprememb. V drugem poglavju sem prikazal, da se je stopnja anketne brezposelnosti zniževala od leta 2003 do leta 2008, stopnja registrske brezposelnosti pa že od leta 2000. Mednarodna finančna kriza, ki se je v drugi polovici leta 2008 v svetu še poglobila, je povzročila zmanjšanje delovne aktivnosti ter s tem povečanje brezposelnosti. Analiza je pokazala, da se je stanje v zadnjem letu poslabšalo, saj je v prvem četrtletju 2009 število brezposelnih po ADS znašalo približno 53.800. To je veliko več kot v drugem četrtletju leta 2008, ko je bilo po ADS v Sloveniji približno 42.600 anketno brezposelnih oseb. Težave ostajajo tudi na področju strukturne brezposelnosti, še posebej pri mladih ter pri nižje izobraženi delovni sili.

Analiziral sem več kazalnikov varne fleksibilnosti na trgu dela in ugotovil, da razširjenost delnih zaposlitev v Sloveniji v zadnjih letih strmo narašča. Kljub temu še vedno zaostajamo za povprečjem držav članic EU. Zelo podobno je s stanjem dolgotrajne brezposelnosti, kjer se približujemo povprečju, a močno zaostajamo za Dansko, ki je zgled sistema varne fleksibilnosti na trgu dela. Boljšo sliko kaže vključenost odraslih v vseživljenjsko učenje, kjer sem prikazal, da smo precej nad povprečjem držav članic EU, vendar še daleč od stanja nekaterih skandinavskih držav. Stopnja zaposlenosti starejših v Sloveniji je relativno nizka, enako velja tudi za izdatke za socialno zaščito. Na prvo mesto med državami EU pa je Slovenijo umestil kazalnik, ki prikazuje delež mladih, ki so zgodaj opustili šolanje.

V prvem delu četrtega poglavja sem analiziral, v kolikšni meri je prisotna varna fleksibilnost na posameznih trgih dela držav članic EU. Slovenija se je uvrstila v skupino držav z mnogimi izzivi na obravnavanem področju. V to skupino so se uvrstile še Poljska, Madžarska, Češka in Slovaška. Dokazal sem, da so za omenjene države značilne skromna mobilnost, visoka dolgotrajna brezposelnost in nizka stopnja delovne aktivnosti starejših, kar je znak skromne fleksibilnosti trga dela, visoke varnosti dohodka in nizkega družbenega zaupanja.

V drugem delu četrtega poglavja sem preučil ukrepe, ki so neposredno povezani z varno fleksibilnostjo. Ugotovil sem, da so bile leta 2007 sprejete spremembe Zakona o delovnih razmerjih, ki težijo k večji fleksibilnosti trga dela. Nadurno delo se je znižalo, povečane so bile možnosti za zaposlovanje za določen čas, nekoliko zmanjšani so bili stroški odpuščanja ter skrajšani odpovedni roki. Istega leta sprejet Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno (2007) odpira možnosti zaposlovanja za kratkotrajno in malo delo. Na področju APZ je bil leta 2006 sprejet Program ukrepov APZ, ki je predvidel več sklopov programov, povezanih s fleksibilnostjo in varnostjo na trgu dela. Glede vseživljenjskega učenja so bili sprejeti določeni ukrepi, npr. Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva RS 2007-2010, ki predvideva povečanje deleža prebivalstva v vseh oblikah vseživljenjskega učenja. Na področju zagotavljanja dohodkovne varnosti do večjih sprememb v zadnjih letih ni prišlo, nekatere davčne spremembe pa so pripeljale do sprememb pri spodbudah za delo, kot npr. daljše ostajanje starejših v delovni aktivnosti ter večja fleksibilnost pri zaposlovanju starejših.

V diplomski nalogi sem prikazal, da oblikovanje varne fleksibilnosti v Sloveniji ostaja velik izziv. Potrebno bi se ga bilo treba lotiti celoviteje, z večjo usklajenostjo vseh štirih politik (fleksibilna zaposlitvena pogodbeni razmerja, APZ, vseživljenjsko učenje, sistemi socialne zaščite). Za uveljavitev varne fleksibilnosti bi bila nujna tudi podpora drugih politik, kot so (i) zagotavljanje večje vključenosti starejših in manj izobraženih v vseživljenjsko učenje; (ii) učinkovita APZ za preprečevanje dolgotrajne brezposelnosti ter lažje prehajanje že zaposlenih med zaposlitvami; (iii) zagotavljanje socialne varnosti posameznika ob morebitni brezposelnosti. Poleg naštetega bi bilo potrebno povečati tudi spodbude za delo, ki so pomembne za povečanje zaposlenosti ter posledično varne fleksibilnosti.

LITERATURA IN VIRI

1. *Attracting and retaining more people in work [Ecotec]*. Najdeno 15. julija na spletnem naslovu http://www.ecotec.com/idele/seminars/localees/materials/people_into_work_weber.ppt
2. Bregar, L., Ograjenšek, I. & Bavdaž Kveder, M. (2004). *Ekonomska statistika 2000 z dodatkom*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
3. *Ekonomski izzivi 2008*. (2008). Ljubljana: UMAR.
4. *Ekonomski izzivi 2009*. (2009). Ljubljana: UMAR.
5. *Employment and unemployment [European commission: Eurostat]*. Najdeno 17. julija 2009 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_lfs/data/database
6. Hrovatin, N. (2007). *Uvod v gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Ignjatovič, M., Pirher, S., Trbanc, M., Smonkar, J., Svetlik, I., Verša, D., Antončič, V. & Vehovar, V. (1994). *Zaposlovanje: približevanje Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. *Indicators of the social inclusion strand [European commission: Eurostat]*. Najdeno 17. julija 2009 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_and_social_policy_indicators/omc_social_inclusion_and_social_protection/social_inclusion_strand
9. Kajzer, A. (2005a). Fleksibilnost trga dela - problem definicije in merjenja. *Statistični dnevi 2005*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
10. Kajzer, A. (2005b). Pojem fleksibilnosti trga dela in stanje na trgu dela v Sloveniji. *UMAR*. Najdeno 10. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2005/dz14-05.pdf
11. Kajzer, A. (2006). Spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 1995-2005. *UMAR*. Najdeno 10. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2006/dz05-06.pdf
12. Kajzer, A. (2007). Fleksibilnost trga dela, varovanje zaposlitve in reforme trga dela v Sloveniji. *UMAR*. Najdeno 12. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2007/ib1-07.pdf#2

13. Kajzer, A. (2008a). Pomen fleksibilnosti trga dela in gibanja plač v Sloveniji po vstopu v EMU. *Naše gospodarstvo*, 54 (1/2), 54-62.
14. Kajzer, A. (2008b). Varna prožnost v Sloveniji – kje smo in kako naprej? *UMAR*. Najdeno 10. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2008/IB3-4-08.pdf
15. Lassnigg, L., Burzlaff, H., Rodriguez, M. & Larssen, M. (2007). *Lifelong learning. Building bridges through transitional labour markets*. Amsterdam: Het Spinhuis. Najdeno 16. julija 2009 na spletnem naslovu http://books.google.com/books?id=0gYbAz315soC&printsec=frontcover&hl=sl&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false
16. Malačič, J., Križanič, F., Bevc, M., Kovač, B., Kavčič, B., Zupan, N., Vodovnik, Z., Prijatelj, J., Glazer, J. & Tivadar, M. (1995). *Ekonomski vidiki kadrovske dejavnosti*. Ljubljana: Zveza društev za kadrovske dejavnosti.
17. *Overarching indicators [European commission: Eurostat]*. Najdeno 17. julija 2009 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_and_social_policy_indicators/omc_social_inclusion_and_social_protection/overarching
18. *Poročilo o razvoju 2009*. (2009). Ljubljana: UMAR.
19. Samuelson, P.A. & Nordhaus, W.D. (2002). *Ekonomija*. (16th ed.) Ljubljana: GV Založba.
20. *Statistični letopis Republike Slovenije 2008*. (2008). Ljubljana: SURS.
21. *Stopnja registrirane brezposelnosti [Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje]*. Najdeno 12. julija 2009 na spletnem naslovu <http://e-uprava.gov.si/ispo/stopnjabrezposelnosti/zacetna.ispo?mapa=sb.obc>
22. Svetlik, I., Ignjatović, M., Sicherl, P., Kopač, A. & Trbanc, M. (b.l.). *Človeški kapital, delovna sila, trg dela in delovna razmerja*. Najdeno 12. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/ck1.pdf>
23. Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa. (2009). *Uradni list RS*. (Št. 5/2009, 23. januar 2009).
24. Zakon o delovnih razmerjih. (2002). *Uradni list RS*. (Št. 42/2002, 15. maj 2002).
25. Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah. (2007). *Uradni list RS*. (Št. 1/2007, 5. januar 2007).

26. Zakon o preprečevanju dela in zaposlovanja na črno. (2007). *Uradni list RS*. (Št. 12/2007, 12. februar 2007).
27. Zakon o socialnem varstvu. (2007). *Uradni list RS*. (Št. 3/2007, 12. januar 2007).
28. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o delovnih razmerjih. (2007). *Uradni list RS*. (Št. 103/2007, 13. november 2007).

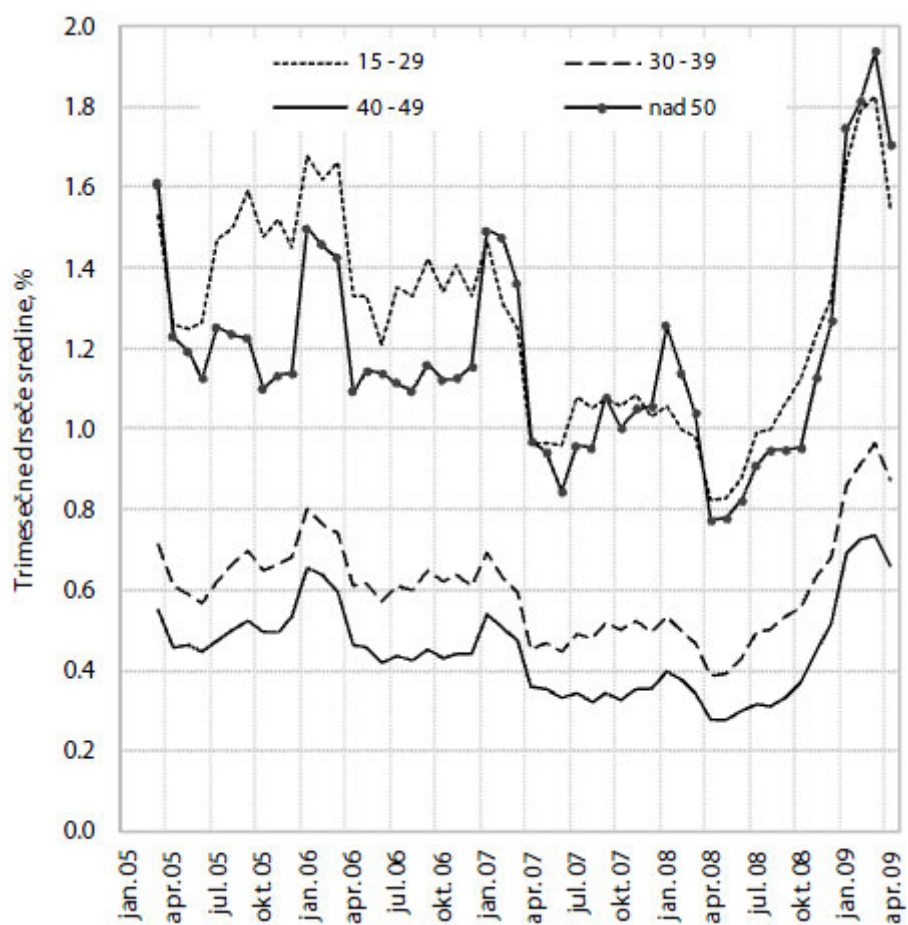
PRILOGE

KAZALO PRILOG

<i>Priloga 1: Izpostavljenost brezposelnosti v Sloveniji glede na starost (v %).....</i>	<i>1</i>
<i>Priloga 2: Število brezposelnih in stopnja rasti po mestih Slovenije za december 2008 in maj 2009</i>	<i>2</i>
<i>Priloga 3: Deleži začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti po starostnih skupinah Slovenije (v %)</i>	<i>3</i>

PRILOGA 1

Priloga 1: Izpostavljenost brezposelnosti v Sloveniji glede na starost (v %)

Opomba: Izpostavljenost brezposelnosti je merjena kot razmerje med številom novih brezposelnih v določeni starostni skupini in številom delovno aktivnih v tej starostni skupini.

Vir: *Ekonomski izzivi 2009*, str. 84.

PRILOGA 2

Priloga 2: Število brezposelnih in stopnja rasti po mestih Slovenije za december 2008 in maj 2009

Območna služba ZRSZ	december 2008	maj 2009	Stopnja rasti maj 09/december 08 (v %)
Celje	7.678	9.367	22,0
Koper	3.603	4.625	28,4
Kranj	4.546	6.118	34,6
Ljubljana	13.770	18.418	33,8
Maribor	10.762	13.307	23,6
Murska Sobota	7.202	8.032	11,5
Nova Gorica	2.370	3.426	44,6
Novo mesto	3.102	4.166	34,3
Ptuj	3.126	4.212	34,7
Sevnica	2.696	3.135	16,3
Trbovlje	2.295	3.018	31,5
Velenje	5.089	6.695	31,6
Slovenija	66.239	84.519	27,6

Vir: ZRSZ, 2009.

PRILOGA 3

*Priloga 3: Deleži začasnih zaposlitev v skupni zaposlenosti po starostnih skupinah Slovenije
(v %)*

	15-24 let	25-49 let	50-64 let	15-64 let
2002	52,9	10,8	6,0n	14,6
2003	53,0	10,2	4,4n	13,5
2004	63,1	13,6	7,7n	17,8
2005	62,5	13,5	6,3n	16,8
2006	64,8	13,1	6,5n	17,1
2007	68,3	14,0	6,7n	18,4
2008	69,8	12,7	5,7n	17,3

Opomba: Oznaka n prikazuje statistično nezanesljiv podatek.

Vir: Eurostat, 2009.